

Чорноморський національний університет імені Петра Могили
(повне найменування вищого навчального закладу)

Навчально-науковий медичний інститут
(повне найменування інституту, назва факультету (відділення))

Кафедра соціальної роботи, педагогіки і логопедії
(повна назва кафедри (предметної, циклової комісії))

«Допущено до захисту»
Завідувач кафедри соціальної роботи,
педагогіки і логопедії
_____ Н. В. Савінова
“ _____ ” _____ 20__ року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття ступеня вищої освіти
Бакалавр
(ступінь вищої освіти)

на тему: **ОРГАНІЗАЦІЯ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ
ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ В БАШТАНСЬКІЙ МІСЬКІЙ
ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ 2022-2024рр.**

Керівник: к.п.н., доцент
Сургова Світлана Юріївна
(вчене звання, науковий ступінь, П.І.Б.)

Рецензент: старший викладач
Верба Світлана Миколаївна
(посада, вчене звання, науковий ступінь, П.І.Б.)

Виконав: студент IV курсу групи 461
Курило Микола Михайлович
(П.І.Б.)

Спеціальності: 231 «Соціальна робота»
(шифр і назва спеціальності)

ОПП: «Соціальна робота»

Миколаїв – 2025 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В БАШТАНСЬКІЙ МІСЬКІЙ ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ.....	6
1.1. Волонтери як суб`єкт соціальної роботи в громаді.....	6
1.2. Зміст та напрями волонтерської діяльності в міській територіальній громаді.....	18
1.3. Фактори, що впливають на розвиток волонтерської діяльності в міській територіальній громаді в умовах військового стану.....	29
Висновки до першого розділу.....	34
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В БАШТАНСЬКІЙ МІСЬКІЙ ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ	36
2.1. Оцінка громадою своїх потреб як технологія активізації мешканців громади до волонтерської діяльності.....	36
2.2. Організація волонтерської діяльності в умовах Баштанській міській територіальної громади	43
2.3. Рекомендації з покращення волонтерської діяльності в Баштанській міській територіальній громаді.....	50
Висновки до другого розділу.....	57
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	58
ДОДАТКИ.....	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	64

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Війна, що триває на території України, стала не лише трагедією національного масштабу, але й каталізатором безпрецедентних викликів для кожної громади, особливо для міських територій, які часто опиняються на передовій соціально-економічних та гуманітарних криз. В умовах військового стану, коли традиційні соціальні інститути та механізми підтримки зазнають випробувань на міцність, волонтерство набуває особливої ваги, стаючи життєве необхідним ресурсом для забезпечення добробуту та життєдіяльності громад. Особливо гостро проблема організації волонтерської діяльності постає в невеликих міських територіальних громадах, де соціальна інфраструктура часто є менш розвиненою, а можливості для отримання допомоги обмежені. Баштанська міська територіальна громада як типова міська громада Миколаївської області, зіткнулася з усіма викликами, притаманними для громад, що опинилися в зоні безпосередньої близькості до активних бойових дій, та прийняла на себе тягар гуманітарної кризи, що вимагає нових підходів до соціальної організації та мобілізації ресурсів.

Варто зазначити, що до початку повномасштабного вторгнення, волонтерський рух в Україні вже мав певну історію розвитку та досягнення, особливо активізувавшись під час подій 2014 року. Однак, повномасштабна війна внесла кардинальні зміни, перетворивши волонтерство з прояву громадянської ініціативи у необхідний елемент соціальної інфраструктури, особливо на місцевому рівні.

Аналіз наявних наукових праць і публікацій демонструє, що дослідники приділяють чималу увагу тематиці волонтерської діяльності, особливо коли йдеться про діяльність у кризових умовах. Питанням роботи в громаді як складовій діяльності соціального педагога й соціального працівника присвячені праці Т. Алексеєнко, О. Безпалько, І. Звереві, А. Капської, Т.

Семигіної, В. Сидорова, Г. Слезанської. Зарубіжні дослідники також акцентують увагу на соціальному вимірі волонтерства, його потенціалі в подоланні наслідків кризових ситуацій та формуванні колективної згуртованості. Зокрема, у працях С. Гіля, Л. Гнусаревої, Л. Оліфіренко, Г. Брагера, Д. Боп, висвітлюються різні моделі залучення громадян до волонтерської діяльності, а також приділяється увага становленню волонтерських програм у міських місцевостях.

Мета дослідження - проаналізувати організацію волонтерської діяльності в умовах військового стану в Баштанській міській територіальній громаді та розробити рекомендації щодо її вдосконалення .

Для досягнення поставленої мети, необхідно вирішити наступні завдання дослідження:

- розкрити сутність поняття волонтерство як суб'єкта соціальної роботи в громаді під час військового стану ;
- проаналізувати зміст напрями та фактори що впливають на розвиток волонтерської діяльності в міській територіальній громаді в умовах військового стану;
- з'ясувати проблеми в організації волонтерської діяльності у Баштанській міській територіальній громаді в умовах військового стану та розробити практичні рекомендації щодо її покращення

Об'єктом дослідження – волонтерство як соціальне явище сучасного українського суспільства.

Предметом дослідження – організаційні форми волонтерської діяльності в умовах військового стану в Баштанській міській територіальній громаді.

Для досягнення мети та реалізації завдань дослідження було застосовано комплекс методів: *теоретичні:* аналіз та узагальнення наукової літератури, нормативно-правових документів, статистичних матеріалів щодо організації волонтерської діяльності в умовах війни; *емпіричні:* анкетування волонтерів, мешканців громади та представників

місцевої влади Баштанської МТГ; експертні інтерв'ю з керівниками волонтерських ініціатив та представниками місцевого самоврядування;

Теоретична значущість дослідження полягає у поглибленні наукових уявлень про роль і функціонування волонтерства як соціального явища в умовах кризових ситуацій, зокрема військового стану, а також у розширенні теоретико-методологічної бази соціальної роботи на рівні територіальних громад.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості застосування розроблених рекомендацій у діяльності Баштанської міської ради, волонтерських організацій, соціальних служб та інших суб'єктів соціальної роботи для підвищення ефективності волонтерської допомоги мешканцям громади в умовах війни. В процесі професійно - практичної підготовки майбутніх соціальних працівників при викладанні таких дисциплін як «Соціальна робота з різними категоріями клієнтів», «Волонтерство в соціальній роботі», «Соціальна робота в різних сферах життєдіяльності».

Експериментальна база дослідження: Баштанська міська рада, волонтерські організації та ініціативні групи, що діють на території Баштанської міської територіальної громади. У дослідженні взяли участь 45 осіб, серед яких:

- 10 представників Баштанської міської ради,
- 25 активних волонтерів,
- 10 учасників місцевих ініціативних груп.

Структура та обсяг роботи. Дипломна робота складається із вступу, двох розділів, висновків до розділів, загального висновку, списку використаних джерел од. Основний текст викладено на сторінці.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В БАШТАНСЬКІЙ МІСЬКІЙ ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

1.1. Волонтери як суб'єкт соціальної роботи в громаді

Останнім часом спостерігається тенденція до активнішого залучення громадян до управлінських процесів на місцевому рівні. Це включає участь у волонтерських ініціативах, які спрямовані на підтримку соціального добробуту громади. Тому все більше науковців звертаються до вивчення ефективних шляхів залучення жителів до волонтерської діяльності, як одного з важливих інструментів для зміцнення соціальної єдності та покращення якості життя в місцевих громадах. Частина дослідників стверджує, що необхідно встановити певні обмеження для участі громадян у вирішенні локальних питань, інші пропонують залучати людей тільки до найпростіших обговорень, а ще дехто говорить, що безпосередній внесок населення у процес ухвалення рішень аж ніяк не є обов'язковим. На наш погляд, ідея усунення жителів від прийняття владних рішень виглядає ризиковано: це може призвести до ситуації, коли місцева влада діє не в інтересах самих громадян. Поза тим, розвиток нових механізмів, що стимулюють населення до співпраці та творчого пошуку, сьогодні вкрай доречний. Волонтерська діяльність у міській місцевості постає саме тим ресурсом, що здатен зробити якість життя мешканців вищою й зміцнити довіру між владою й громадою.

З-поміж різноманітних моделей співпраці саме волонтерство дедалі частіше виокремлюється як спосіб об'єднати людей різного віку, достатку чи професійної приналежності. Лях Т. у дослідженні «Методика організації волонтерських груп» [27, с. 16] підкреслює, що волонтер – це людина, яка за власним покликом допомагає іншим у найрізноманітніших сферах життєдіяльності. Ця думка підсилюється поглядами Бондаренко З., котрий називає волонтером добровольця, готового безоплатно розв'язувати соціально значущі завдання [6, с. 38]. Така точка зору акцентує увагу на високій

моральній місії волонтера в контексті допомоги найбільш вразливим категоріям суспільства. Калениченко Р. теж стверджує, що добровільне залучення до корисної для спільноти роботи, без намагання отримати матеріальну компенсацію, є ключем до розуміння сутності волонтерства [20, с. 6]. В умовах, коли суспільні виклики вимагають невідкладних рішень, такі ідеї створюють міцний фундамент для налагодження соціально важливої діяльності на місцевому рівні.

Правовий простір України дає конкретні визначення зазначеному феномену. У Законі «Про волонтерську діяльність» чітко зауважено, що волонтер – це фізична особа, котра здійснює соціально спрямовану неприбуткову допомогу на добровільних засадах [15]. Аналогічно, у Законі «Про соціальні послуги» уточняється, що волонтерська активність є благодійною і передбачає вмотивовану діяльність, спрямовану на громадську користь [17]. Якщо звернутися до різних підходів, то можна узагальнити, що волонтер – це особа, котра прагне покращити життя громади, допомагаючи на добровільних засадах і не чекаючи за це фінансової винагороди. І в цьому природньому покликанні часто звучить, як у музиці, мотив відданості й бажання творити більше, ніж прописано формальними нормами.

Певні риси, які характеризують волонтерство, можна проілюструвати не лише через соціологічні чи юридичні дефініції, а й через культурно-побутові моменти, що формують ментальність нашого населення. Експерти вказують на кілька вирішальних аспектів [58]. Перш за все, йдеться про турботу щодо інших людей. Добровольці, які прагнуть допомогти або розрадити, розвивають у громаді атмосферу солідарності, де кожен відчувається не самотнім. На думку практиків соціально-педагогічної роботи, створюється щось на кшталт «великої дружньої філармонії» людського співжиття, де кожний «інструмент» важливий для загального звучання. Цей порив щирого інтересу до добробуту інших розчиняє будь-які штучні бар'єри і ставить у пріоритет категорії співчуття, близькості та готовності підтримувати.

Наступний момент, на який звертають увагу дослідники, стосується солідарності й так званої «гуманної корисливості», коли люди готові витрачати власний час і зусилля без винагороди, адже мають від того внутрішнє задоволення й почуття причетності. Це схоже на те, як музикант може грати годинами задля чистої радості виконання твору, не завжди очікуючи фінансової вигоди. Далі, духовна якість і моральна чеснота постають ключовими факторами: практика волонтерства не лише приносить користь отримувачам допомоги, а й формує в самих волонтерах нові цінності.

В контексті нашого дослідження особливий інтерес викликає твердження про багатство життєвого досвіду, який здобувають волонтери у процесі взаємодії. У цій діяльності набуваються нові вміння вести переговори, налагоджувати комунікацію, розв'язувати конфлікти й навіть створювати щось на кшталт «імпровізації» спільних ідей, як це часто бачимо серед митців. З одного боку, емоційна наповненість відчувається в будь-якому колективному музичному виконанні, з іншого – подібна творча співпраця може виникнути й між сусідами, коли вони організовують волонтерський проєкт задля підтримки літніх людей чи дітей. Цей обмін досвідом стає ґрунтом для виникнення нових інтелектуальних ресурсів, коли з'являються свіжі ідеї та способи вирішення проблем, непомічених раніше.

Також ми вважаємо що, волонтерське залучення є чудовим інструментом для формування активної громадянської позиції. Воно пробуджує відчуття відповідальності перед спільнотою й розвиває відданість загальним цінностям, унаслідок чого зростає загальний рівень довіри між жителями. Поширення гуманітарних принципів через волонтерські акції має особливе значення в умовах соціально-економічних перетворень, коли потрібні не лише конструктивні механізми, а й здатність людей об'єднатися для спільного блага. Волонтерство демонструє етичний стандарт людських відносин, коли допомога стає чимось очевидним і не викликає запитань у стилі «а що я отримаю натомість?». Інтеграція різнорідних груп через спільну працю стає тим містком, який долає вікові, культурні чи релігійні

розбіжності. Уявімо собі картину: студенти музичного факультету грають невеличкий концерт у сільській школі для збору коштів чи продуктів, а поруч із ними – місцеві активісти готують список потреб стареньких. Саме така синергія породжує потужну емоційну хвилю, що рухає громаду вперед.

Ще одним із важливих факторів є те, що волонтерське заняття дозволяє переосмислити значущість діяльності в соціальній сфері. Тут ми спостерігаємо «нове бачення» суспільно корисної роботи, бо індивід мотивується не стільки грошовою компенсацією, скільки результатом: кому він допоміг, який соціальний ефект створив. Якщо продовжувати музичну аналогію, це нагадує ситуацію, коли виконавець прагне передати слухачу красу мелодії, і вже потім замислюється про будь-яку оплату. У нашому випадку волонтер теж керується внутрішніми переконаннями, а не прагненням вигоди.

У умовах воєнного стану роль соціальних працівників у громадах суттєво зросла. Вони не лише координують зусилля мешканців, а й виконують психологічну, організаційну та посередницьку функції, забезпечуючи підтримку найбільш вразливих категорій. [61]

У контексті місцевих громад доречно згадати, що інтерес до них, як до суб'єктів соціальних відносин, став відчутним у 90-х роках ХХ століття, коли в Україні активно формувалися основи громадянського суспільства. Цей процес пов'язаний із правовими нормами, відображеними в статті 1 Закону «Про місцеве самоврядування в Україні» [16]. Згідно з документом, «територіальна громада» – це сукупність мешканців, об'єднаних фактом постійного проживання в межах певної адміністративно-територіальної одиниці чи кількох сіл з одним центром. Дослідниця Безпалько О. наголошує, що громада функціонує як специфічний соціальний інститут, базований на спільності території, соціально-економічних умов, традицій та усталених практик [48, с.52]. Вона стверджує, що саме тут формується «зона первинної соціалізації», де люди звикають до певних правил співжиття й дотримуються моральних норм. Для досягнення добробуту мешканців важливо, аби вони

долучалися до вирішення локальних питань, що своєю чергою вимагає розвитку дієвих механізмів, одним із яких і є волонтерство.

Науковець Саакян В. визначає громаду як групову соціальну спільність, члени якої нерідко мають тривалі спільні зв'язки й традиції, а отже, вибудовують між собою міцну мережу контактів [39, с. 21]. У таких умовах волонтерська практика часто стає рушійним чинником, що об'єднує різноманітні ініціативи: хтось організовує культурні заходи, хтось допомагає із соціальними послугами, а хтось пропонує логістичну підтримку тим, хто того потребує. Подібна динаміка нагадує багатоголосу партитуру, коли кожна «партія» має своєрідний тембр і функцію, але всі вони співіснують, створюючи єдине гармонійне ціле. Спільне проживання та спільні турботи цементують взаємодію на глибинному емоційному рівні, формуючи нові формули соціальної єдності. Певно, що така колективна свідомість утримує громаду в одному ритмі, стимулює її членів ставати волонтерами й долучатися до вирішення тих чи інших завдань. І навіть якщо людина раніше не вважала себе активістом, в атмосфері загального ентузіазму вона може розкрити власний потенціал.

На додаток слід підкреслити, що волонтерство в місцевих територіальних громадах здатне вплинути на ширший спектр проблем, які виходять за межі соціальної допомоги. Йдеться про співпрацю в культурно-освітніх програмах, заходах з екологічного виховання чи популяризації здорового способу життя. Інколи населення організовує волонтерські акції, аби ремонтувати місцеві дороги або доглядати за об'єктами культурної спадщини. Усе це робиться, звісно, добровільно, з відчуттям, що робота на благо громади має глибший сенс. Подібні ініціативи народжують нові підходи до управління ресурсами, коли місцеві жителі воліють не чекати вказівок «згори», а брати ситуацію у власні руки, координуючись між собою. У такому руслі децентралізація стає не тільки адміністративною реформою, а й трансформацією свідомості людей, зацікавлених у спільному майбутньому.

Загалом, якщо порівнювати волонтерство зі світом музики, воно нагадує багатогранне виконання композиції, де кожен учасник вносить у загальну партитуру свій унікальний тембр. Діяльність волонтерів не обмежується лише соціальною підтримкою: це й спосіб розвивати культуру спілкування, створювати нові ідеї та, водночас, гуртувати місцевих мешканців. Така практика виявляється надзвичайно потрібною для тих куточків, де соціальна інфраструктура не завжди досконала й де так бракує ресурсів. Утім, волонтерство не зводиться до розв'язання суто локальних проблем, адже воно навчає людей самостійності, взаємодії, відкритості до нових викликів і можливостей. Таким чином, ця діяльність перетворюється на один із головних рушіїв розвитку громади, допомагаючи збудувати новий формат громадської свідомості, у якій кожна людина відчуває себе визнаною та значущою для спільної справи.

Беручи до уваги всі наведені факти, можна наголосити на критично важливій ролі місцевих волонтерських ініціатив у підвищенні якості життя, формуванні активного громадянства та гармонійному розкритті культурного й соціального потенціалу. Врешті-решт, коли люди з різними поглядами знаходять спільне, вони ліпше розуміють потреби й болі одне одного, і готові рішучіше ставати на захист спільних цінностей. Така зміна світогляду часто починається з дрібниць: від невеличкого концерту на підтримку ветеранів чи благодійного ярмарку, де місцеві випікають щось смачне й діляться з тими, хто цього потребує. Але поступово це переростає в масштабний рух, що охоплює різні вікові й професійні групи. Звісно, тут не обійтися без належної правової основи, без чіткої координації з боку місцевого самоврядування, а також без великої порції натхнення від людей, котрі щиро вірять, що влаштувати краще майбутнє можливо вже сьогодні. Дослідниця Лях Т. в своїй праці [26, с. 14] пропонує наступну класифікацію волонтерів (табл. 1.1)

Класифікація волонтерів

<i>Класифікаційна ознака</i>	<i>Приклади</i>
<i>Вік</i>	— діти — підлітки — молодь — люди зрілого віку — люди похилого віку
<i>Ступінь професіоналізму</i>	— професіонали — непрофесіонали
<i>Тривалість волонтерської діяльності</i>	— волонтери, які працюють тривалий проміжок часу (понад 6 місяців) — сезонні волонтери — волонтери, які працюють короткий проміжок часу (разові акції, менше ніж 6 місяців)
<i>Соціальна роль / статус</i>	— учні — студенти — безробітні — фахівці (спеціалісти) — батьки — сім'ї — пенсіонери — волонтери, які обрали працю як альтернативу вироку
<i>Ступінь мобільності</i>	— мобільні — з обмеженою мобільністю — немобільні
<i>Приналежність до організації</i>	— корпоративні волонтери — волонтери громадських організацій

	– волонтери державних організацій (соціальних установ) – волонтери релігійних організацій – волонтери ініціативних груп мешканців територіальних громад
<i>Досвід волонтерської роботи</i>	– волонтери без досвіду – волонтери з незначним досвідом – волонтери з достатнім досвідом
<i>Приналежність до організації</i>	– волонтери державної організації – волонтери громадської організації – волонтери вищого навчального закладу
<i>Склад волонтерської групи</i>	– «змішаний», представлений представниками різних типів волонтерів – «однотиповий», представлений волонтерами одного типу (групи студентів-волонтерів, пенсіонерів-волонтерів тощо).

З даної типології ми відслідковуємо, що волонтером може бути будь-хто, не зважаючи на вік, стать, соціальний статус чи ступінь професіоналізму, що розширює можливість впливу на громаду.

Американський дослідник К. Наваратнам поділяє волонтерів за ролями, які вони відіграють в організації, та їхньою участю в роботі організації на різних рівнях: напрям програм та політики; розробка, планування та менеджмент; безпосереднє надання послуг; забезпечення підтримки матеріалами та обладнанням [54].

Дана типологія доцільна, коли в сільській громаді вже працює організована ініціативна група волонтерів села. Де кожна підгрупа небайдужих займається своїми обов'язками. Волонтери за напрямком

політики врегульовують ті питання, які стосуються села та його законодавчої бази; волонтери займаються розробкою та плануванням організацією різноманітних програм та проектів у сільській місцевості для покращення життя мешканцям; волонтери які надають безпосередні послуги та працюють з мешканцями й можуть надавати психологічну, соціально-педагогічну чи іншу підтримку; забезпечення підтримки матеріалами та обладнанням – це збір та видача гуманітарної допомоги тим, хто її потребує.

Важливо пам'ятати, що активна участь волонтерів у житті громади врешті-решт створює міцний «колообіг добра». Одного разу спробувавши себе в ролі помічника на певному заході, людина може відчувати щирий інтерес до соціальних справ, перейнятися місією підтримки односельців і розкрити у собі лідерські якості. Зростає кількість ініціатив, які колись здавалися фантастичними, але тепер постають цілком реальними. У ситуації, коли громада має відносно небагато ресурсів і потребує нетривіальних рішень, залучення добровольців стає особливо корисним. Вони діють за принципом «бачиш проблему – спробуй взяти участь в її розв'язанні». Іноді з таких спонтанних задумів виростають довгострокові проекти, що формують нові умови для освітнього, культурного чи економічного поступу.

З особливостей волонтерської діяльності впливає важливість принципів діяльності волонтера. У Загальній декларації про волонтерську діяльність [26, с. 29], визначено такі принципи діяльності волонтерів:

- визнання права на закріплення за всіма чоловіками, жінками та дітьми, незалежно від їхньої раси, віросповідання, фізичних особливостей, відповідного соціального та матеріального становища;
- поважання гідності й культури всіх людей;
- надання допомоги, безкоштовних послуг особисто чи організовано в дусі партнерства та братерства;
- визнання рівної важливості особистих і колективних потреб, сприяння їх забезпеченню;

- перетворення волонтерства на елемент набуття нових знань і навичок, удосконалення здібностей, стимулюючи при цьому ініціативу та творчість людей, надаючи кожному можливість бути творцем, а не користувачем, спостерігачем.

Волонтери таких масштабів можуть бути залучені до програм економічного, соціального розвитку села, місцевих громад та сільського господарства.

Волонтери, які працюють тривалий час, на думку науковців, найбільше відповідають традиційному уявленню про них, бо їм притаманні такі риси як повна самовіддача справі чи організації [26, с. 37].

Ці волонтери самі встановлюють межі для своєї роботи, визначають її тривалість. Вони прагнуть виконувати будь-яку роботу, намагаючись зробити все необхідне, щоб їхні зусилля виявилися дієвими. Мають високу мотивацію.

Саме на таких волонтерів спирається більша частина організацій, які використовують у своїй діяльності допомогу добровільних помічників, створюючи відповідні робочі місця, розробляючи довготривалі соціальні проекти та програми.

Волонтерів, які працюють невеликий проміжок часу, добровільна робота цікавить лише в загальних рисах. Вони не віддають себе самовіддано справі, хоч реально допомагають вирішувати певні соціальні проблеми. У низці пріоритетів таких людей волонтерська робота не займає провідної позиції.

Такі волонтери залучаються лише на короткий проміжок часу та мають значно нижчу мотивацію.

Такої ж думки К. Наваратнам, який у своїй статті «Розширення волонтерства» [54], поділяє волонтерські групи на типи за часом їхньої волонтерської роботи:

- постійні волонтери – люди, які постійно залучені до волонтерської

- діяльності, беруть участь у різних програмах та надають різні послуги;
- тимчасові волонтери – особи, які беруть участь у діяльності лише
- тоді, коли їм це цікаво;
- сезонні волонтери – люди, які беруть участь у волонтерській
- діяльності в певний період року в програмах, які відповідають їхнім інтересам.

Також волонтерами можуть бути самі мешканці громади, які своїми силами можуть змінити життя в селі на краще та вирішити соціальні проблеми, тим самим можна стверджувати, що волонтери виступають суб'єктами соціально-педагогічної роботи в громаді.

Суб'єкт соціальної роботи це безпосередньо ті люди чи організації, які будуть створювати умови для покращення життя мешканців села.

Суб'єктами соціальної роботи є :

1. Професійні соціальні працівники вищої і середньої ланки.
2. Люди, що займаються соціальною роботою на громадських та благодійних засадах, волонтери.
3. Працівники адміністративно-управлінських структур соціальної сфери.

Можна підкреслити, суб'єктами соціально-педагогічної роботи в сільській громаді можуть виступати ті особи, які мають відношення до соціальної-педагогіки. Такими особами є й волонтери.

Суб'єкти соціально-педагогічної роботи також поділяються за рівнями, що є так само неоднорідними:

- соціальні працівники;
- соціальні інститути й організації;
- держава загалом [49].

У вирішенні проблем сільської місцевості волонтерська група не зможе діяти ефективно без підтримки інших суб'єктів соціальної роботи, а саме без

органів місцевого самоврядування та різноманітних соціальних інституцій територіальної громади. Ці елементи не можуть здійснювати ефективно свою роботу відокремлена одне від одного, адже не завжди в них вистачає ресурсного потенціалу для вирішення проблем, задоволення тих чи інших потреб соціальних груп місцевої громади. Тому, налагодження партнерських відносин є важливою частиною в організації волонтерської діяльності в територіальній громаді.

Співпраця та партнерство всіх елементів громади сприяє формуванню стабільної, комплексної соціальної та волонтерської роботи, втручання у найбільш гострі проблеми мешканців села.

Партнери можуть реалізовувати свою взаємодію в таких формах:

- інформаційний обмін;
- спільні благодійні акції;
- реалізація програм соціально-культурної інтервенції;
- підтримка соціальних ініціатив;
- фінансування соціальної сфери [32, с.21].

Звичайно, при організації волонтерської роботи дуже важливим є співпраця з партнерами, які поділяють спільну точку зору та можуть допомогти в тій чи іншій сфері, в якій вони спеціалізуються, тим самим забезпечивши підтримку один одному.

Волонтери, потрібно зауважити, виконують безпосередню роботу з людьми, завжди перебуваючи в контакті з громадою, тому вони є важливим суб'єктом соціально-педагогічної діяльності. Волонтери є безпосередніми суб'єктами соціальної роботи, які працюють за різними напрямками в міській громаді.

Тож, проаналізувавши різні точки зору щодо визначення волонтерської діяльності в Баштанській міській громаді, ми дійшли висновку що волонтерська робота в громаді — це добровільна, безоплатна діяльність місцевих мешканців, спрямована на підтримку населення, забезпечення життєдіяльності громади, її захист і відновлення в умовах воєнного стану.

Така діяльність включає допомогу військовим, внутрішньо переміщеним особам, організацію гуманітарної підтримки, забезпечення обороноздатності громади та збереження соціальної єдності.

Таким чином, сучасна парадигма розвитку громади, особливо місцевої, великою мірою спирається на потенціал волонтерства. Цей потенціал стає видимим, коли волонтерство розглядають не лише як джерело оперативної допомоги чи форму реагування на критичні ситуації, а як повноцінну платформу для розширення горизонтів співпраці й творчого пошуку. Саме в такому середовищі енергія людей поєднується з відповідальністю органів влади, формуючи атмосферу взаємоповаги й довіри.

1.2. Зміст та напрями волонтерської діяльності в міській територіальній громаді

Окрім характеристик громади на основі соціологічних і політико-правових підходів, існує також визначення сутності громади у соціально-педагогічній науці.

Так, громаду як один із чинників соціального впливу на особистість, проміжну ланку між макросистемою суспільства в цілому і мікросистемою сімейної та особистісної підтримки, розглядає в своїх працях дослідниця А. Слозанська, яка підкреслює думку О. Безпалько, що територіальна громада (сільська) – це складна «кумулятивна» форма суспільної організації, сукупність людей асоційованих на публічних засадах у межах певної території та об'єднана різноплановими ознаками системного характеру (демографічний, територіальний, правовий, політичний, економічний, професійний, мовний, релігійний тощо) [48].

Спільною рисою наукових підходів до феномену громади вважається те, що вона являє собою територіально об'єднану спільноту мешканців, у яких спільні інтереси, ціннісні орієнтації та традиції, а також певний рівень впливу на соціальне й економічне життя. Така громада діє, неначе імпровізований оркестр: усі учасники «виконують свої партії», узгоджуючи

зусилля заради поліпшення добробуту. При цьому громада постає чимось на кшталт соціального інституту, який регулює взаємини людей, впливає на їхнє ставлення одне до одного й створює середовище для саморозвитку. У сучасному розумінні соціально-педагогічна діяльність, спрямована на громаду, здебільшого реалізується в межах локальних об'єднань, що охоплюють певну територію. Така локальна система має власні характеристики мезорівня, котрі й визначають, наскільки гармонійно розвивається кожен її член.

На погляд дослідниці О. Безпалько, слід враховувати низку параметрів, які зумовлюють особливості громади як цілісної системи. Одним із таких чинників виступають природно-економічні особливості конкретної території: наприклад, кліматичні умови, наявність ресурсів і рівень розвитку інфраструктури. Якщо на якомусь віддаленому хуторі проблеми з транспортом можуть перешкоджати співпраці між мешканцями та соціальними службами, то в більш розвинених районах можливостей для координації діяльності волонтерів зазвичай більше. Усе це нагадує різні тембри інструментів у оркестрі: у когось є духові, в іншого – струнні, і кожен по-своєму впливає на загальне звучання.[3]

Слідом за природно-економічним аспектом йдуть соціокультурні традиції, що визначають стиль спілкування всередині громади. Якщо на певній території ще здавна склалися звичаї взаємодопомоги, населення може охочіше об'єднуватися в неформальні групи, підтримуючи одне одного в складних життєвих обставинах. Десь, можливо, люди звикли особисто не втручатися у проблеми сусідів, через що волонтерські рухи розвиваються повільніше. Аналогічно й гендерна-вікова структура визначає, чи існує в громаді переважно молодь, яка здатна генерувати динамічні ініціативи, або ж переважає старше покоління, котре очікує на допомогу й турботу. Це все ніби різні тональності, що задають особливу атмосферу кожному «музичному твору» громади.

Наступний параметр полягає в тому, наскільки розвинута мережа соціальних інституцій, серед яких можуть бути навчальні заклади, культурні центри, соціальні служби й лікарні. В умовах міської місцевості часто спостерігаємо нестачу подібних установ або проблему з їх фінансуванням. Педагогічні колективи, бібліотеки, будинки культури можуть виступати платформою для формування волонтерських команд, і водночас вони нерідко стикаються з тим, що мало людей прагне долучитися до спільної справи.

Утім, якщо в громаді вже з'являються ініціативи творчого чи суспільного характеру, то вони здатні підштовхнути інших мешканців до об'єднання та до пошуку нових методів спільної діяльності.

Окрім державних інституцій, вагомий внесок у розвиток громади роблять громадські об'єднання. Саме активні мешканці міської громади відіграють ключову роль у підтримці соціальної єдності в умовах війни. Вони не лише організовують заходи для дітей, молоді та родин, а й ініціюють волонтерські проєкти, спрямовані на допомогу військовим, евакуйованим, внутрішньо переміщеним особам та вразливим категоріям населення. Коли в громаді виникають ініціативи — наприклад, гуртки творчості, майстер-класи чи патріотичні акції — навколо них об'єднуються люди, щоб разом збирати кошти, плести сітки, доставляти гуманітарну допомогу або виїжджати у прифронтові села з підтримкою.

Це свідчить про те, що навіть у складні часи громада гуртується не лише через офіційні структури, а й завдяки ініціативі небайдужих людей. Так формується своєрідний «волонтерський фронт», де кожен має своє місце і діє з розумінням спільної мети — наблизити перемогу та підтримати тих, хто цього потребує найбільше.

Саме тому ми вияснили що міська громада має низку соціалізуючих функцій. Передусім вона забезпечує ціннісно-орієнтовану платформу: люди переймають та утверджують суспільні пріоритети, пристосовують їх до власного життя й створюють спільні норми, що визначають поведінку кожного. Тут доречно говорити про культурологічний вимір, адже громада

передає від покоління до покоління традиції, обряди, побутові звички та навіть ті неочевидні деталі, що закарбовуються у свідомість на все життя. Воно чимось нагадує спосіб навчання в музичній майстерні, де досвідчені музиканти поступово передають навички молодшим поколінням: певні техніки, поради, секрети та прийоми формують стійку культурну спадщину. [5]

Нормативно-правова роль громади тісно пов'язана з тим, що люди «тут і зараз» засвоюють певні правила поведінки, співіснування, взаємодії. Соціальний контроль, який реалізується через систему суспільних санкцій (моральне схвалення або осуд), задає чіткий вектор для формування колективних цінностей. У такому середовищі люди нерідко беруть до уваги реакцію оточення, якщо планують якусь ініціативу. Коли громада толерантна і відкрита, вони не бояться пропонувати нові проєкти, бути креативними і навіть ризикувати. Якщо ж спільнота має жорсткі, консервативні установки, то будь-які зміни можуть просуватися значно повільніше. [4]

Інтегративна функція полягає в згуртуванні людей навколо узгоджених дій. Тут і з'являється вагома роль волонтерства. Адже об'єднані зусилля спроможні ефективніше розв'язувати проблеми, аніж поодинокі спроби розрізнених груп. Власне, в цьому вбачається центральна ідея сучасної парадигми соціальної роботи: не чекати, поки проблеми вирішать зверху, а самому ініціювати й організовувати корисні справи.

З урахуванням багатьох факторів, науковці дійшли висновку, що робота в територіальній громаді передбачає не лише надання різноманітних соціальних послуг та застосування сучасних технологій соціально-педагогічної підтримки [45], а й оперативне реагування на виклики, пов'язані з воєнним станом. У таких умовах особливої актуальності набувають організація допомоги внутрішньо переміщеним особам, психологічна підтримка населення, координація волонтерських ініціатив, забезпечення базових потреб та участь у збереженні стабільності й безпеки громади.

Для молодого покоління це може означати можливість отримати якісні позашкільні послуги, для старшого – участь у тематичних гуртках або ж отримання необхідної консультації від фахівців. Усе це має відбуватися за злагожденості дій органів місцевого самоврядування, виконавчої влади, неурядових об'єднань та самих членів громади. Якщо ж говорити про найважливіші рушійні сили в громаді, то волонтери нерідко стають ініціаторами багатьох позитивних перетворень. Вони аналізують життєві умови локальної спільноти, розуміють, де бракує уваги, і вигадують різні формати для активізації населення. У мирний час це можуть бути культурні заходи, екологічні акції чи просвітницькі кампанії. Проте в умовах воєнного стану, як це відбувалося в Баштанській міській громаді, активність змістилася на більш нагальні потреби: організацію збору гуманітарної допомоги, інформаційні кампанії про безпеку, психологічну підтримку населення, допомогу військовим та ВПО. Волонтери швидко адаптувалися до нових реалій, шукаючи дієві формати залучення людей — від спільного приготування їжі для захисників до благодійних ярмарків для збору коштів на потреби армії. Така робота не лише допомагає вирішувати конкретні проблеми, а й підтримує бойовий дух, єдність і життєздатність громади.

Також ми хочемо звернути увагу на розмаїття самих громад, оскільки вони можуть істотно різнитися за статусом і розміром. Згідно з Конституцією України та Законом «Про місцеве самоврядування в Україні» виділяються кілька типів територіальних громад [15, с. 10]. Серед них – громади села або об'єднані сільські громади, якщо йдеться про добровільне злиття кількох населених пунктів. Існує також формат селищної громади та громади міста. Таке різноманіття виразно нагадує різні жанри музики: десь переважає «сільський фолк», а десь міські ритми, а тому й потреби можуть різнитися. У законодавстві додатково акцентується на тому, що територіальні громади можуть бути базового та факультативного рівня [15, с. 11]. На базовому рівні й відбувається повсякденна життєдіяльність людей, а факультативний рівень об'єднує колективні інтереси кількох дрібніших осередків. Це своєрідна

координація діяльності, щоб уникати дублювання зусиль та узгоджувати ініціативи, спрямовані на регіональний розвиток.

Беручи до уваги ці умови, волонтерські методи роботи потребують адаптації: завдання та пріоритети залежать від того, чи це маленьке село з переважно старшою аудиторією, чи селище з потенціалом розвитку туризму, чи, можливо, місто районного значення з розгалуженою інфраструктурою.

Ми вважаємо, найефективніше — добирати такі «стратегії втручання», які враховують потреби та особливості конкретної території, зокрема Баштанської міської громади, що постраждала від бойових дій. У період повномасштабного вторгнення волонтери громади активно долучалися до допомоги військовим, організації евакуації мирного населення, збору та розподілу гуманітарної допомоги. У громадах Баштанщини створювалися волонтерські пункти, де небайдужі мешканці плели маскувальні сітки, готували їжу, шили термобілизну, збирали ліки й речі першої потреби для ЗСУ та постраждалих родин. Замість культурно - дозвіллевих ініціатив на перший план вийшли завдання з підтримки безпеки, виживання та єдності громади. Така діяльність стала джерелом внутрішньої сили, згуртованості та відповідальності за долю громади й країни в цілому.

На думку О. Безпалько, робота у межах громади – це можливість не тільки для колективного, а й для індивідуального зростання [48, с. 19]. Адже коли люди гуртом з'ясовують проблеми й намагаються демократичним шляхом знайти вирішення, вони вчаться співпрацювати, слухати аргументи одне одного та формувати спільні цілі. У такий спосіб вони дістають досвід демократії на практиці, а не лише через формальні політичні процедури.

Сучасна соціальна політика в Україні надає громадам ширші повноваження, сприяючи децентралізації й мотивуючи їх до розробки власних стратегій розвитку. Волонтерство в міських районах набирає обертів, хоч інколи й зустрічаються труднощі у вигляді обмежених ресурсів чи недоліків інфраструктури. Проте досвід показує, що об'єднані старання місцевих активістів, підтримка з боку органів самоврядування та мудре

використання соціальних інновацій призводять до вражаючих результатів. Люди не просто збираються, щоб полагодити дорогу чи провести концерт для дітей, а будують фундамент для спільного майбутнього. Вони консолідуються навколо соціально значущих ініціатив, підвищують рівень довіри між собою та виводять громаду на якісно новий рівень розвитку.

У воєнний період діяльність волонтерів значно трансформувалася, адаптуючись до потреб часу. Вона вже не лише спрямована на зміну функціонування закладів чи розширення прав громадян, а першочергово — на забезпечення життєва важливих потреб громади, підтримку обороноздатності країни та збереження соціальної стійкості.

- Волонтери, які займаються громадянською діяльністю, у воєнний час координують ініціативи щодо допомоги внутрішньо переміщеним особам, займаються організацією укриттів, логістикою евакуації, інформуванням населення про правила безпеки, а також сприяють громадському контролю за розподілом допомоги.
- Волонтерська діяльність, пов'язана з державними закладами, реалізується через взаємодію з місцевими органами влади, гуманітарними штабами, центрами надання адміністративних послуг і медичними установами. Волонтери долучаються до логістики постачання, збору та розподілу гуманітарної допомоги, надають консультаційну та психологічну підтримку, беруть участь у моніторингу потреб постраждалого населення.
- Волонтери-керівники у громадах здійснюють управлінську координацію діяльності волонтерських штабів, розробляють стратегії реагування на надзвичайні ситуації, організовують взаємодію між різними підрозділами допомоги, планують довгострокову підтримку родин військових та постраждалих.
- Волонтери, які займаються самопомогою, у воєнних умовах працюють у двох напрямках: 1) сприяють колективній мобілізації громади (наприклад, плетіння маскувальних сіток, створення

бомбосховищ, забезпечення житлом ВПО); 2) формують групи психологічної підтримки, адаптації для родин, які втратили житло, рідних або опинилися у скрутному становищі.

- Волонтери-збирачі фінансових засобів та пожертв стали одним з найважливіших напрямів у громадах. Саме завдяки їм у Баштанській ТГ регулярно проводяться благодійні акції, ярмарки, концерти, онлайн-збори на дрони, медикаменти, автівки та інше спорядження для ЗСУ.[15]

Волонтери можуть бути залученими громадою, які могли б на прикладі своєї роботи організувати та дати знання мешканцям, як самим організовувати волонтерську діяльність, запропонувати проекти чи програми для мешканців села.

Петренко Т. стверджує, що робота в громаді – це діяльність спільноти заради визначення й вирішення своїх проблем, покращення рівня життя. [31].

Спільним у визначенні є те, що робота в громаді – це робота мешканців громади задля визначення та вирішення спільних проблем.

Дані визначення можна розглядати в контексті волонтерської роботи в громаді, діяльність яких націлена на розвиток та подолання соціально-педагогічних проблем громади.

У громаді досі повністю не визначено конкретних напрямків за якими міг би працювати волонтер. Адже міська громада досить широка мережа, яка потребує великих зусиль та має безліч галузей, які потребують підтримки та поліпшення стану. Таким чином, волонтери охоплюють багато напрямків роботи в громаді, а саме: інформаційний, просвітницький, корекційний, реабілітаційний, рекреативний, соціально-медичний, побутовий тощо, але найпопулярнішим з них є профілактичний.

Волонтерська робота на рівні громади здійснюється за різними напрямками та з різними категоріями населення. Виокремлюють основні напрями соціально-педагогічної роботи волонтерів у громаді з дітьми та молоддю :

1. Соціально-реабілітаційна робота – попередження та подолання негативних явищ у молодіжному середовищі (робота з молоддю, схильною до асоціальної поведінки; профілактика та подолання вживання алкогольних напоїв; профілактика та запобігання тютюнопалінню; профілактика та запобігання вживанню наркотичних речовин; профілактика інфекцій, що передаються статевим шляхом та ВІЛ/СНІДу; підтримка дітей та підлітків, що постраждали від психологічного, фізичного, сексуального насильства; підтримка дітей та молоді, що перебувають у кризовому стані; соціальна робота з «дітьми вулиці»).

2. Соціальна опіка та захист найменш захищених категорій дітей та молоді (підтримка та сприяння розвитку творчих здібностей молодих інвалідів; соціальна допомога молодим сім'ям; соціальна робота з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування; соціальна робота з жіночою молоддю; соціальна допомога самотнім матерям, неповним сім'ям, багатодітним сім'ям; допомога у вирішенні соціальних проблем учнівської та студентської молоді).

3. Соціальний супровід молоді, допомога її інтеграції в суспільство: сприяння самовихованню, самовизначенню та самовдосконаленню дітей та молоді; формування та розвиток якостей творчої особистості; соціальна підтримка безробітної молоді, сприяння в працевлаштуванні; розвиток та підтримка обдарованих дітей та підлітків; організація змістовного дозвілля дітей та молоді як шлях профілактики дитячої бездоглядності та правопорушень [15].

Отже, участь мешканців Баштанської міської громади у волонтерському русі дозволяє їм зробити особистий внесок у вирішення соціальних проблем, самореалізуватися через ініціювання проектів і програм соціально-педагогічної спрямованості.

Таким чином, для налагодження результативної роботи в міській громаді потрібно чітко розуміти, що волонтерська робота це - робота місцевих мешканців на благодійних засадах на користь суспільству, розвитку

громади та вирішення значущих проблем силами містян. Ця діяльність у територіальній громаді, в основі якої лежить аналіз життєвого рівня громади з метою розв'язання соціальних проблем, – підвищення рівня надання послуг та активізації членів громади. Волонтери є лідерами соціальних змін, що відносить їх до суб'єктів соціально-педагогічної роботи, через яких можна здійснювати роботу в громаді.

Волонтерська діяльність в міській громаді передбачає дотримання певних завдань. Семигіна Т., виділяє наступні завдання роботи у громаді:

- налагодження та підтримка контактів з індивідами, групами й організаціями;
- розвиток профілю громади, оцінка її ресурсів і потреб;
- розробка стратегічного аналізу і планування цілей, завдань і пріоритетів;
- співробітництво й ведення переговорів з іншими установами, закладами та фахівцями;
- ефективне втручання у розробку й проведення політики, у тому числі налагодження контактів з місцевими політиками;
- робота з конкретними людьми, включаючи консультування;
- керування ресурсами, включаючи штатний розпис та бюджет;
- підтримка груп та організацій в отриманні ресурсів, наприклад через заявки на грант;
- контроль та оцінці прогресу, а також найефективнішого використання ресурсів;
- розробка, контроль та оцінка стратегій рівних можливостей [39, с. 391].

Для ефективної організації волонтерської діяльності в умовах сільської місцевості потрібно розуміти та знати не лише завдання, а також і напрямки роботи в громаді.

В Законі України «Про волонтерську діяльність» [16], виділено наступні напрямки роботи волонтерів:

- здійснення волонтерської допомоги з метою підтримки малозабезпечених, безробітних, багатодітних, бездомних, безпритульних, осіб, що потребують соціальної реабілітації;
- також догляд за хворими, інвалідами, самотніми, людьми похилого віку та іншими особами, які через свої фізичні, матеріальні чи інші особливості потребують підтримки та допомоги;
- підтримка громадян, які постраждали внаслідок стихійного лиха, екологічних, техногенних та інших катастроф, у результаті соціальних конфліктів, нещасних випадків, а також жертвам злочинів, біженцям;
- здійснення волонтерської допомоги особам, які через свої фізичні або інші вади обмежені в реалізації своїх прав і законних інтересів;
- організація та проведення заходів, пов'язаних з охороною навколишнього природного середовища, збереженням культурної спадщини, історико-культурного середовища, пам'яток історії та культури, місць поховання;
- організація та проведення заходів національного та міжнародного значення, пов'язаних з організацією масових спортивних, культурних та інших видовищних і громадських заходів;
- здійснення волонтерської роботи для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру;
- також надання волонтерської допомоги за іншими напрямками.

Аналіз змісту та напрямів волонтерської діяльності в міських територіальних громадах дає змогу стверджувати, що волонтерство є вагомим чинником соціального розвитку громади. Воно виконує не лише підтримувальну, а й інтегративну, просвітницьку та мобілізаційну функції. У сучасних умовах воєнного стану ця форма соціальної активності відіграє

критично важливу роль у забезпеченні соціальної стабільності, згуртованості населення та підтримці вразливих груп.

Волонтерська діяльність охоплює широкий спектр напрямків, зокрема: соціально-реабілітаційну допомогу, профілактичну та просвітницьку роботу, підтримку осіб з особливими потребами, організацію дозвілля, догляд за людьми похилого віку, а також екологічні та культурні ініціативи. Особливе значення має участь у подоланні наслідків надзвичайних ситуацій, збереженні історико-культурної спадщини, а також сприянні соціальній адаптації молоді. Громада, як соціальний простір, виступає не лише контекстом, але й активним учасником формування волонтерських ініціатив. Її розвиток тісно пов'язаний із рівнем соціальної активності мешканців, підтримкою з боку місцевої влади та ефективною взаємодією між різними інституціями: школами, закладами культури, медичними установами та громадськими організаціями.

Таким чином, волонтерська діяльність у міських громадах є багатовекторною та надзвичайно цінною з точки зору реалізації цілей соціальної роботи. Вона сприяє формуванню активного громадянського суспільства, розвитку почуття відповідальності та солідарності серед мешканців, а також забезпечує сталість позитивних змін у середовищі проживання. Під час війни волонтери відіграють критичну роль у підтримці військових, постраждалих цивільних та переселенців. Їхня діяльність охоплює постачання амуніції, гуманітарної допомоги, евакуацію та медичну підтримку. Волонтери діють оперативно, часто ризикуючи життям, і здебільшого працюють за рахунок донатів і самоорганізації. Їх ефективність базується на довірі, прозорості та високому рівні координації.

1.3. Фактори, що впливають на розвиток волонтерської діяльності в міських територіальних громадах в умовах військового стану

Організація волонтерської діяльності в міських громадах залежить від багатьох чинників, які можуть як стимулювати, так і стримувати розвиток

волонтерства. Дослідження цих чинників є важливим для розуміння, які умови сприяють ефективному залученню мешканців до добровільної діяльності, а які, навпаки, створюють бар'єри на цьому шляху.

Одним із ключових факторів є соціально-економічні умови громади. Сільські території зазвичай мають нижчий рівень економічного розвитку порівняно з міськими, що позначається на доступності ресурсів для організації волонтерської діяльності. Фінансові труднощі, нестача робочих місць та низький рівень доходів населення можуть зменшувати мотивацію людей до безоплатної діяльності, оскільки більшість мешканців змушені зосереджуватися на власному виживанні. Водночас кризові ситуації, такі як війна чи надзвичайні ситуації, навпаки, можуть підвищувати рівень соціальної згуртованості та активізувати волонтерські ініціативи [13].

Другий важливий фактор — наявність і рівень розвитку соціального капіталу громади. Соціальний капітал включає довіру між людьми, міцність соціальних зав'язків і рівень громадянської активності. У громадах із високим рівнем довіри волонтерська діяльність розвивається активніше, оскільки люди готові допомагати один одному без очікування негайної винагороди. Навпаки, у громадах із роз'єднаними соціальними зв'язками та низьким рівнем кооперації організація волонтерської діяльності може бути складнішою.

Важливим чинником є також культурні та моральні цінності населення. У міських громадах традиційно зберігається сильна культура взаємодопомоги, яка базується на традиціях колективної праці та підтримки один одного. Це створює сприятливе середовище для волонтерства, оскільки люди звикли допомагати сусідам і знайомим. Проте, якщо в громаді спостерігається пасивність, відсутність ініціативності та сподівання лише на державну підтримку, це може негативно позначитися на рівні волонтерської активності. Ще одним ключовим фактором є інформаційна доступність та рівень обізнаності населення про можливості волонтерства. Якщо громада має доступ до інформаційних ресурсів, де висвітлюються волонтерські

ініціативи, це сприяє підвищенню залученості мешканців. Водночас у віддалених селах, де обмежений доступ до сучасних засобів комунікації, люди можуть просто не знати про можливості долучитися до добровільної діяльності [15].

Значну роль відіграють організаційні фактори, зокрема наявність інституцій, що координують волонтерський рух. Якщо в громаді є волонтерські організації, громадські об'єднання або навіть ініціативні групи, це полегшує процес залучення нових учасників та підвищує ефективність роботи. Натомість відсутність таких структур може призводити до хаотичності та неефективності волонтерської діяльності.

Не менш важливим є фактор державної та місцевої підтримки. Якщо органи місцевого самоврядування активно сприяють волонтерству, створюють сприятливі умови для його розвитку (наприклад, надають приміщення, забезпечують інформаційну підтримку, залучають спонсорів), це значно підвищує рівень волонтерської активності. Натомість бюрократичні бар'єри, відсутність фінансування та низький рівень підтримки з боку держави можуть стримувати розвиток добровільної діяльності. Фактором, що набув особливого значення в умовах воєнного стану, є емоційно-психологічний стан населення. Війна змушує людей адаптуватися до нових реалій, що може мати як позитивний, так і негативний вплив на волонтерський рух. Деякі мешканці, відчуваючи відповідальність за свою громаду, активно включаються у волонтерську діяльність, допомагаючи військовим, переселенцям та постраждалим. Інші, навпаки, переживають стрес, страх або вигорання, що ускладнює їхню участь у добровільних ініціативах [14]. Окремо варто зазначити гендерний аспект волонтерства. У міських громадах жінки часто є основними ініціаторами волонтерських рухів, організовуючи збір гуманітарної допомоги, допомогу дітям, літнім людям і внутрішньо переміщеним особам. Водночас чоловіки частіше долучаються до волонтерських ініціатив, пов'язаних із логістикою, перевезенням допомоги, будівництвом чи ремонтом інфраструктури. Врахування гендерних

особливостей може допомогти в ефективнішій організації волонтерського руху.

Пропонуємо розглянути більш детально методи впливу, які можна використовувати в технології організації волонтерської діяльності в міській громаді.

Тож, метод – це сукупність підходів, прийомів, операцій практичного чи теоретичного засвоєння дійсності, – розглядає Вайнола Р. в роботі «Технологізація соціально-педагогічної роботи: теорія та практика» [8, с. 20].

Існує класифікація методів соціальної роботи в громаді [8, с. 22], які дозволяють зрозуміти та підібрати методи роботи для технологій організації волонтерської діяльності в умовах міської громади (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Класифікація методів впливу на громаду в соціальній роботі

<i>Група</i>	<i>Значення</i>	<i>Методи</i>
Психологічні методи	застосовуються з метою діагностування особливостей індивіда та надання на основі отриманих результатів різних видів психотерапевтичної та психокорекційної роботи.	методи психодіагностики (проективні методики, тестування), психокорекції (психодрама, соціодрама), психотерапії (сімейна, ігрова, арт-терапія), соціально-психологічний тренінг, епістолярна терапія, казкотерапію, консультування тощо.

Соціологічні методи	використовуються з метою збору інформації щодо окремих суспільних проблем та визначення ставлення людей до них.	спостереження, опитування, інтерв'ювання, анкетування, фокус-групу, метод аналізу документів, біографічний метод, метод аналізу соціуму, метод соціальної паспортизації тощо.
Соціально-економічних методів	засоби, за допомогою яких спеціалісти здійснюють вплив на матеріальні, моральні, сімейні, національні, та інші соціальні інтереси та потреби клієнта.	натуральна та грошова допомога, моральне заохочення клієнта, встановлення пільг, здійснення патронажу, соціального супроводу, допомоги в побутовому обслуговуванні.
Організаційні (адміністративні) методи	розглядаються в контексті управлінського аспекту. Реалізація цієї групи методів можлива тільки за умови підґрунтя нормативно-правових документів.	організаційні (адміністративні) методи.

Розуміння різних методів впливу та використання їх дозволяє ефективно активізувати громаду до волонтерської діяльності.

Таким чином, розвиток волонтерської діяльності в громадах визначається комплексом факторів, які взаємодіють між собою. Соціально-економічні умови, рівень довіри та громадянської активності, підтримка з боку держави та місцевої влади, організаційні можливості, рівень обізнаності

населення та психологічний стан громади – усе це впливає на масштаби й ефективність волонтерської роботи. Умови військового стану загострюють ці процеси, роблячи волонтерство не просто бажаною ініціативою, а необхідним елементом виживання та стабільності громади.

Висновки до першого розділу

Проведене в першому розділі бакалаврської роботи аналіз теоретичних засад організації волонтерської діяльності в Баштанській міській територіальній громаді в умовах військового стану дозволило нам зробити висновки узагальнюючого характеру. Ці висновки стосуються, по-перше, аналізу явища волонтерство як суб'єкта соціальної роботи в громад; по-друге, характеристиці змісту та напрямів волонтерської діяльності в міській територіальній громаді; по-третє визначення факторів, що впливають на розвиток волонтерської діяльності в міській територіальній громаді в умовах військового стану.

У ході дослідження проаналізовано поняття волонтерства як суб'єкта соціальної роботи в громаді, визначено його роль у мобілізації ресурсів та підтримці населення в умовах воєнного стану.

Аналіз діяльності волонтерів у міських громадах підтверджує їх важливу роль як суб'єктів соціальної роботи. Волонтери, виконуючи різноманітні функції, сприяють соціальній згуртованості та розвитку громад. Підтримка та залучення волонтерів до соціальних програм є ефективним механізмом для вирішення проблем місцевого значення. Співпраця волонтерів з іншими соціальними службами та органами місцевого самоврядування забезпечує стійкість та результативність їх діяльності.

Визначено ключові фактори, що впливають на розвиток волонтерської діяльності у воєнний період: рівень громадянської свідомості, наявність організаційних ресурсів, взаємодія волонтерів з органами місцевого самоврядування.

В умовах військового стану значно зростає роль волонтерства у підтримці громадського порядку, допомозі військовим та постраждалим, а також у забезпеченні стабільності на місцевому рівні. Наявність позитивного досвіду співпраці волонтерів з органами місцевої влади та військовими структурами дозволяє ефективно реагувати на зміни в соціально-політичному середовищі, зокрема, в умовах надзвичайних ситуацій. Важливими факторами є організація ресурсів, забезпечення волонтерів необхідними матеріалами та навчання для ефективного виконання завдань.

РОЗДІЛ 2. ПРАКТИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В БАШТАНСЬКІЙ МІСЬКІЙ ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ В УМОВАХ ВІЙСКОВОГО СТАНУ

2.1. Оцінка громадою своїх потреб як технологія активізації мешканців громади до волонтерської діяльності

Організація волонтерської діяльності в умовах міській громади – складний процес. Під час його виконання необхідно використовувати велику кількість різноманітних технологій, які забезпечують ефективний розвиток волонтерської діяльності в міській громаді.

Одним із важливих елементів організації волонтерської діяльності в умовах міської громади є її активізація, залучення та згуртованість мешканців до вирішення спільної проблеми жителів міської громади.

Активізація громади, на думку доктора педагогічних наук Безпалько О., – це процес залучення громадян до прийняття рішень щодо вирішення проблем громади, який сприяє формуванню свідомості та відповідальності [48, с. 11]. Мається на увазі залучення всіх мешканців до вирішення спільних проблем громади.

Активізація будь-якої громади – це процес, який містить наступні елементи:

- інформування мешканців;
- зворотній зв'язок з жителями;
- спілкування з цільовою аудиторією;
- робота з цільовою аудиторією.

Дані етапи дають можливість проінформувати жителів міської громади про роботу, яка буде організована в громаді, вислухати їх думку, заперечення та пропозиції щодо запланованої діяльності та врахування їх. У процесі спілкування з жителями прийняти спільні рішення щодо подальшої роботи в громаді, у нашому випадку це організація волонтерської діяльності в умовах міської громади.

Аналіз діяльності дозволяє всім мешканцям міської громади, незалежно від статті, віку, соціального статусу, об'єднатися разом задля досягнення спільної мети, яка б допомогла у вирішенні проблеми громади.

Кожен мешканець міста має право голосу та право висловлювати свою думку з приводу тих питань, які їх хвилюють у громаді та можуть вплинути на подальше життя в ній. Громадська активізація дозволяє висвітлити індивідуальні проблеми кожного та об'єднати їх у широкому соціальному контексті й разом з іншими мешканцями знайти їх вирішення.

Тож варіанти, які привертають увагу громади та активізують її, є:

- влаштування дискусій, обговорень, поставивши мешканців громади в роль експерта-консультанта;
- організація заходів, що будуть цікаві та корисні для жителів села;
- проведення акцій та місцевих ініціатив;
- подача інформації креативними способами (форум-театр, виставки);
- роздача листівок, брошур, які містять корисну інформацію;
- влаштування громадських слухань, загальних зборів громади;
- проведення опитувань, анкетувань, публічних дебатів, засідання «круглих столів» для вирішення важливих питань жителів села;
- просвітництво мешканців села – проведення безкоштовних тренінгів, семінарів, форумів;
- створення скриньки для пропозицій та робота з листами-зверненнями від мешканців громади.

Активізація громади задля волонтерства має на меті об'єднати мешканців сільської громади для обміну досвідом, думками та пошуку спільного вирішення проблеми шляхом своїх ресурсів, сил та можливостей.

Активізація громади базується на двох важливих взаємопов'язаних елементах: принципах і процесах. Безпалько О. у роботі «Технології активізації громади» [48, с. 65] виділяє наступні принципи:

1. Забезпечення соціальної справедливості, мається на увазі рівноправ'я всіх громадян, не зважаючи на вікові, статеві, расові, релігійні, класові соціальні ознаки.

2. Всі люди можуть вирішити проблеми, з якими вони стикаються, завдяки набутим навичкам, досвіду і знанням. Мова йде про те, що якщо грамотно організувати роботу в громаді та розставити пріоритетні акценти, то можна вирішити значні проблеми громади.

3. Кожна людина має право брати участь у змінах, що впливають на її життя. У кожної людини є право висловлювати свою думку та бути почутим і ніхто не має права нав'язувати іншим будь-які стереотипи. Активізація громади базується на тому, що кожна людина має право брати участь у змінах у своєму житті, право голосу та право висловлювати свою точку зору, брати активну участь у житті суспільства.

4. Індивідуальні проблеми людей можуть розглядатися в контексті загальних проблем громади. Суть принципу полягає в тому, що у кожної людини існують індивідуальні проблеми, які турбують її, активізація громади дозволяє людині знайти підтримку та переконатися, що вона не одна з такою проблемою. Тим самим винести свої індивідуальні проблеми в широко мий соціальний контекст та спільно вирішити їх.

5. Колективна робота робити людей сильнішими. Активізація громади має на меті об'єднати людей для спільного вирішення проблем за допомогою досвіду, ресурсів і вмінь. Колективне вирішення проблеми дозволяє усвідомити людині, що спільними зусиллями можна вирішити соціально значущі проблеми.

6. Працівники соціальної сфери, які сприяють активізації громади, не лідери, а посередники. Спеціалісти не повинні вказувати шлях вирішення проблеми, яка турбує громаду, а поступово підводити їх до пошуку варіантів її вирішення.

Дані принципи не можуть бути окремо від процесу активізації громади. Без принципів процес перетворюється на набір вправ, методик

тощо, а без процесу не можливо втілити ці принципи та застосувати їх на практиці.

Також існують певні етапи аналізу громади, які допоможуть покроково розібратися з проблемами, які виникли та зацікавити мешканців до їх вирішення. Даний процес складається з п'яти етапів, кожен з яких має конкретне пояснення, логіку та важливість, що дає цілісне уявлення у мешканців про проблему громади.

Перший етап активізації громади. На даному етапі з'ясовується, що відбувається в громаді, у житті мешканців, що їх турбує. Головною метою етапу є дослідити, що відбувається в громаді, які проблеми виникають. Окреслюються декілька першочергових проблем села.

На другому етапі аналізуються виниклі проблеми, з'ясовуються причини виникнення, що призвело до такого стану. Даний етап дозволяє мешканцям краще зрозуміти свої особисті проблеми чи проблеми громади загалом.

На третьому етапі мешканці починають шукати шляхи вирішення даної проблеми, складається зміст та план, аналізуються ресурси, які можна використати у досягненні мети.

Четвертий етап активізації громади – це перехід до дій затвердженого плану. Також членами громади передбачаються ризики які можуть виникнути на їх шляху та варіанти їх усунення.

П'ятий, і кінцевий етап, – це аналіз та оцінка результатів, з'ясування, чи вдалося досягти поставленої мети, чи були якісь перешкоди у досягненні цілі, що не були враховано, чи виникали проблеми на шляху [48, с. 67].

Важливою частиною активізації громади є участь мешканців у плануванні та впровадженні змін. Якщо немає значущої й ефективної участі, як наслідок, немає й розвитку громади.

На даний час велика кількість громад занепадає через загострення соціальних та економічних проблем. Вирішення цих проблем вимагає активної участі жителів громади, формальних і не формальних громадських

організації, благодійних фондів, громадських лідерів. До вирішення поставлених проблем, пошуку та реалізації дій мають долучитися всі сектори суспільства.

Оцінка громадою своїх потреб є не менш важливим процесом, ніж активізація громади.

Оцінка громадою своїх потреб, як стверджує Безпалько О. в своїй роботі «Технології активізації громади», – це група методів і підходів, що дозволяють людям визначити проблеми громади, аналізувати їх та приймати рішення, які впливають на життя в громаді [48, с. 28].

Оцінка громадою своїх потреб – це активне включення в аналіз проблем у громаді та сприяння мешканців села до їх вирішення.

У визначенні проблем жителів громади найчастіше використовують такі соціологічні методи як спостереження, інтерв'ю, аналіз, опитування, аналіз документів тощо. Т. Семигіна пропонує наступну класифікацію діагностичного інструментарію для визначення проблем громади (табл.2.1).

Таблиця 2.1

**Класифікація діагностичного інструментарію для визначення
проблем громади**

Методи	Характери стика	Переваги	Недоліки
Опитування всіх членів громади	Інтерв'ю з членами громади	Дає широкий погляд на існуючі проблеми та потреби	Вимагає багато часу і витрат
Опитування надавачів послуг	Інтерв'ю з обраною групою	Інформація отримана безпосередньо від членів громади	Можливі труднощі з визначенням місця

			перебування членів цільової групи. Вимагає часу і коштів
Опитування ключових осіб	Інтерв'ю з обізнаними впливовими членами громади	Ознайомлюватися з поглядами лідерів громади	Лідери можуть представляти думку впливової структури, але не членів цільової групи
Аналіз соціальних індикаторів (показників)	Аналіз таких даних, як вік, зайнятість, рівень доходів членів громади тощо	Дані є доступними й надають інформацію про соціально демографічний стан членів громади	Показники не є деталізованими
Аналіз документів	Перегляд адміністративних документів	Надають інформацію щодо основних проблем і турбот членів громади	Можуть бути суб'єктивними та важко доступними
Аналіз інформації від інших організацій	Аналіз даних і документів державних та інших місцевих організацій	Можуть надати нову інформацію, яку важко отримати з інших джерел	Не завжди є доступним

Дана класифікація діагностичного інструментарію для визначення проблем громади охоплює різні соціологічні методи, за допомогою яких можна провести роботу з різною цільовою аудиторією, якою можуть бути члени громади, її лідери тощо. Для більш глибокого вивчення проблем і потреб громади робота також проводиться з вивчення документації та її аналізу.

Тож ми пропонуємо етапи проведення оцінки громадою своїх потреб як активізацію мешканців до організації волонтерської діяльності в умовах територіальної громади.

- На першому етапі формується група активних людей (це можуть бути мешканці громади, її лідери чи залучені спеціалісти, голови інституцій). Проводиться навчання по роботі з методами оцінки потреб.

- На другому етапі групою визначаються очікувані результати та загальна мета.

- На третьому етапі проводиться робота з місцевими органами влади та лідерами громади й залучення їх підтримкою щодо подальшої роботи, проведення оцінки громадою своїх потреб. Інформування місцевого населення про роботу, яка буде проводитися.

- Четвертий етап – проведення підготовчої частини оцінки, визначення потенційної групи учасників оцінки (тут можуть бути небайдужі мешканці, молодь, лідери громади тощо).

- На п'ятому етапі учасники розпочинають роботу з визначення пріоритетних проблем, аналіз їх, пошук причин виникнення та шляхів вирішення, передбачення можливих труднощів.

- Шостий етап полягає у відборі активних учасників, спостереження за їх роботою, нестандартними та творчими ідеями вирішення проблем шляхом волонтерської діяльності. Формування ініціативних волонтерських груп.

– Сьомий, остаточний етап, забезпечує інформування мешканців про результати та написання волонтерських проектів з вирішення виявлених проблем.

Тож, запропоновані етапи перегукуються з оцінки громадою своїх потреб, запропонованих доктором педагогічних наук Безпалько О. Етапи допоможуть мешканцям зрозуміти першочергові проблеми та вмотивувати їх до вирішення шляхом організації волонтерської діяльності в громаді.

Отже, активізація громади – це перший крок до спільного вирішення мешканцями нагальних проблем міської громади. Кожен житель громади має свою думку та право висловлювати її з питань, які його хвилюють. Для активізації громади потрібно застосовувати інноваційні, цікаві та нестандартні технології, які могли б привернути увагу мешканців до даної теми, зацікавити їх та активізувати. Оцінка громадою своїх потреб – це одна з технологій активізації громади, осмислення, прийняття та сприяння виникненню бажання вирішити проблему. Також важливим з проведення оцінки потреб, які є так званим алгоритмом дій з проведення зазначеної діяльності, в яких прописані етапи від організації оцінки потреб до перевірки результатів впроваджених варіантів вирішення проблеми громади. Дані фази можна адаптувати до будь-якої діяльності, яка потребує оцінки громадою своїх потреб.

На нашу думку, активна громада спроможна своїми силами організувати ефективну діяльність на шляху до покращення життя в міській громаді.

2.2. Організація волонтерської діяльності в умовах Баштанській міській територіальній громади.

Експериментально-дослідна робота проводилась протягом 2024-2025 року на базі Баштанської міської територіальній громади Миколаївської області. У дослідженні взяли участь 45 осіб, серед яких:

– 10 представників Баштанської міської ради,

- 25 активних волонтерів,
- 10 учасників місцевих ініціативних груп.

Основною метою дослідження було вивчення, організація та удосконалення волонтерської діяльності в умовах воєнного стану, коли гостро постали питання забезпечення базових потреб населення, підтримки ЗСУ та внутрішньо переміщених осіб.

Дослідницька робота мала практико-орієнтований характер і включала кілька послідовних етапів:

1. Аналіз ситуації в громаді здійснювалася за допомогою бесід з представниками Баштанської міської громади.
2. Активізація громади проводилась через анкетування, з метою зрозуміти уявлення людей о волонтерської діяльності.
3. Спілкування з представниками активних груп для розуміння значущості проведення тренінгів із кризового реагування, логістики, першої психологічної допомоги.
4. Бесіди з волонтерами, для отримання інформації про створення волонтерських центрів, логістичних хабів, координація із ЗСУ та гуманітарними штабами.
5. Аналіз ефективності впроваджених ініціатив, рівень охоплення населення, вплив на згуртованість громади проводилася за допомогою анкетування.[ст.60]

Поспілкувавшись з представниками Баштанської міської ради ми дізналися що щороку волонтерська діяльність масштабувалася:

- У 2022 році було залучено 35 волонтерів, переважно для збору й розподілу гуманітарної допомоги.
- У 2023 році кількість волонтерів зросла до 60 осіб, зокрема почали працювати мобільні бригади підтримки для ВПО, а також організовано психологічну допомогу.

- У 2024 році до роботи долучилися 85 осіб. Основними напрямками стали освітні ініціативи для дітей ВПО, допомога пораненим військовим і створення місцевих волонтерських осередків.

Баштанська ОТГ, враховуючи свої специфічні потреби та можливості, намагається створити схему, в якій ресурси (продукти харчування, ліки, одяг тощо) доставляються безпосередньо до тих, хто цього потребує, незалежно від умов.

У ході бесіди з представниками органів місцевого самоврядування Баштанської міської територіальної громади було з'ясовано, що повномасштабне вторгнення російських військ на територію України у 2022 році стало серйозним викликом для функціонування громади. Через відносну близькість до зони активних бойових дій Баштанська ТГ однією з перших відчула потребу в негайній самоорганізації. Це стосувалося як забезпечення життєво важливих потреб місцевого населення, так і захисту вразливих категорій, підтримки внутрішньо переміщених осіб та взаємодії з Збройними Силами України.

Організація волонтерської діяльності в умовах воєнного стану набула критичного значення та стала одним із ключових напрямів місцевої політики. Основною відмінністю цієї форми активності стало її негайне реагування на кризові обставини, що включали евакуацію людей, гуманітарну допомогу, підтримку тероборони та логістичну координацію.

На етапі констатувального дослідження було проведено анкетування жителів міської громади з метою з'ясування:

- рівня обізнаності про волонтерську діяльність,
- мотивації до участі у волонтерстві,
- розуміння актуальних проблем громади,
- бачення шляхів їх вирішення засобами волонтерства (див. додаток.....)

В ході експерименту нами було встановлено наступне:

- Лише 38% респондентів виявили базове розуміння поняття "волонтерство".

- 62% не мали досвіду участі у волонтерських ініціативах.
- 74% вказали, що бачать проблеми у своїй громаді, але не знають, як можуть особисто допомогти.
- Основними бар'єрами участі у волонтерської діяльності були: відсутність інформації (41%), брак часу (26%), недовіра до громадських ініціатив (18%).

Також, спілкуючись з представниками міської громади ми дізналися, що у перші тижні вторгнення було створено кілька ініціативних груп, які трансформувалися в організовані волонтерські осередки. Завдяки взаємодії з міською радою, старостатами, освітніми закладами та підприємцями вдалося:

- налагодити оперативні штаби, які здійснювали збір та доставку гуманітарної допомоги;
- організувати мережу логістичного забезпечення переселенців;
- координувати збори коштів, продуктів, медикаментів та речей першої необхідності;
- розгорнути психологічну допомогу для постраждалих осіб та членів родин військових.

Особливу роль у цьому процесі відіграли навчальні заклади та бібліотеки, які стали пунктами збору допомоги та місцями комунікації між волонтерами. Було також активізовано молодіжні ініціативи, що сприяли залученню нових учасників до волонтерського руху.

Серед основних організаційних практик, що зарекомендували себе в Баштанській МТГ:

1. Розподіл функцій серед волонтерів: інформаційний супровід, транспортування, пакування допомоги, робота з родинами ВПО.
2. Мережування з іншими громадами: обмін гуманітарними ресурсами, спільне транспортування.
3. Співпраця з державними структурами: координація з військовою адміністрацією, поліцією, медичними установами.

У ході бесіди з представниками мерії з'ясовували як розпочалась організація волонтерської діяльності в перші місяці повномасштабного вторгнення РФ на Україну. До кінця 2023 року в громаді діяло понад 80 активних волонтерів, які охопили практично всі населені пункти. За цей період громада прийняла понад 900 ВПО, з яких понад половина отримала волонтерську підтримку не лише в перші дні, а й у довготривалій перспективі (житло, робота, реабілітація).

В ході експерименту ми з'ясували, що організація волонтерської діяльності в Баштанській міській громаді в умовах військового часу вимагає не лише самовідданості, а й високого рівня координації, стратегічного мислення та комунікаційної гнучкості. Завдяки об'єднанню зусиль місцевих жителів, влади та зовнішніх партнерів вдалося не лише забезпечити базові потреби, а й створити сталу модель громадянської мобілізації.

Поспілкувавшись з волонтерами, ми дізналися що у процесі організації волонтерської діяльності в Баштанській міській громаді важливе місце займає не лише людський капітал громади, а й інфраструктурні можливості для забезпечення доступу до послуг, які можуть значно полегшити роботу волонтерів та активістів. Одним із прикладів такого підходу є відкриття модульного Центру надання адміністративних послуг (ЦНАП) у Баштанській громаді. Цей проєкт реалізовано у співпраці Програми розвитку ООН (ПРООН), Міністерства цифрової трансформації України, Миколаївської обласної військової адміністрації та Баштанської міської ради в межах ініціативи «EU4Recovery – Розширення можливостей громад в Україні» за фінансової підтримки Європейського Союзу.

З точки зору організації волонтерського руху, цей ЦНАП не просто виконує функцію пункту надання адміністративних послуг. Він виступає опорним комунікаційним вузлом для місцевого населення, особливо в контексті воєнного стану. Завдяки цьому центру волонтери та мешканці громади отримали швидкий та зручний доступ до 455 послуг, що особливо

актуально для понад 25 тисяч жителів громади. Таке функціональне навантаження ЦНАПу дозволяє значно знизити навантаження на волонтерські структури, які раніше були змушені частково виконувати функції супроводу людей до державних установ, консультування з питань документування чи оформлення пенсій та соціальної допомоги.

Насамперед, через ЦНАП надаються послуги, які критично важливі у кризовий період: оформлення документів для внутрішньо переміщених осіб, отримання ID-карток, закордонних паспортів, пенсійних виплат, послуги з реєстрації авто тощо. [57]

Це є одним із основних чинників, який сприяє не тільки виживанню громади в умовах воєнного стану, але й її сталому розвитку. Волонтерська діяльність в умовах кризових ситуацій стає основним двигуном соціальної згуртованості, що допомагає організувати підтримку для тих, хто її найбільше потребує.

Загалом упродовж трьох років активну участь у волонтерських ініціативах у Баштанській міській громаді взяли понад 120 мешканців. Їх діяльність довела: у надзвичайних умовах саме локальні ресурси та ініціатива мешканців громади можуть стати основою виживання, стійкості й розвитку.

В подальшому нашому дослідженні, нам потрібно було з'ясувати, чи готові мешканці міської громади долучитися до волонтерської роботи, визначити, які інституції готові й можуть долучитися до організації волонтерської діяльності, та зрозуміти, чи мають керівники даних інституцій знання про організацію волонтерської діяльності.

Основний етап мав на меті створення ініціативної групи та проведення з нею роботи. В групі узяли участь представники соціальних інституцій міст, адміністрація, громада, молодь та діти. Проаналізувавши попередні результати анкетування, було сформовано ініціативну групу, яка спроможна активізувати громаду шляхом залучення до прийняття рішень щодо організації волонтерської діяльності в даній громаді на її користь.

Для ефективної організації волонтерської діяльності у міській громаді потрібно залучити якомога більше мешканців, це можна зробити через інституції, які є центрами збору людей.

Одним з таких інституцій, може бути міська громада як головний та управлінський орган міста, бібліотека як культурний центр, школа як освітній центр, церква – релігійний, соціальна служба села як вплив на мешканців громади.

Всі інституції пов'язані між собою взаємодією в організації волонтерської діяльності, залученням жителів до даної діяльності та слугують центрами впливу на громаду. Від даних інституцій залежить розмаїття напрямів та засобів здійснення волонтерської діяльності.

Ми з'ясували, що міська рада впливає на мешканців громади, приймаючи рішення про дозвіл впровадження чи розгортання волонтерської діяльності на території громади. Соціальна служба міської громади проводить роботу з громадою та вразливими верствами населення, що дозволяє охопити їх проблеми.

Школа – виховна робота з дітьми, що дозволяє залучити їх та батьків до волонтерської діяльності, що також є не менш генератором вирішення соціально-педагогічних проблем громади, а й волонтерським ресурсом.

Бібліотека – робота з дітьми та молоддю як з ініціативною групою для пошуку шляхів вирішення громадських проблем міської громади.

Церква сприяє роботі з громадою через залучення вірян до волонтерської діяльності.

Організація волонтерської діяльності залежить від співпраці всієї міської громади, що дає можливість залучити громаду до волонтерства з усіх сторін.

Ми вважаємо, що співпраця волонтерів громади є важливою не лише всередині громади, а також за її межами задля досягнення більш значущих цілей.

Така діяльність дозволить отримати підтримку не лише в середині міської громади, а й за її межами, що тим самим розширює діапазон впливу на проблему, дозволить знайти шляхи у її вирішенні та підтримати волонтерську діяльність у громаді.

Заключний етап полягав у перевірці готовності мешканців до волонтерської діяльності: перевірці знань жителів міської громади про волонтерську діяльність та шляхи її організації, визначенні мешканцями проблем, які є в громаді та потребують вирішення, попередженні перешкод у їх вирішенні шляхом волонтерства, порівнянні результатів до експерименту та по його завершенню.

У даному розділі представлений процес проведення експерименту відповідно технології організації волонтерської роботи в міській місцевості. Представлено логічну послідовність співпраці суб'єктів волонтерської діяльності, соціальних інституцій міської громади для ефективної організації волонтерської діяльності в умовах міської громади. Організація волонтерської діяльності в громаді є кропітким процесом, який залучає всіх мешканців та впливає на жителів через сільські інституції, які також слугують базою для організації волонтерської діяльності та здійснення впливу на мешканців. Налагодження зав'язків та стосунків є важливим не лише в міській громаді, а й за його межами. Запорукою успіху, на нашу думку, є співпраця та залучення підтримкою волонтерів громади з місцевими підприємцями, головами місцевих інституцій і громадськими організаціями, засобами масової інформації та районними депутатами.

2.3. Рекомендації з покращення волонтерської діяльності в Баштанській міській територіальній громаді

В ході експерименту, основні етапи якого були прописані в попередньому пункті нашого дослідження, ми дійшли наступних результатів. Найяскравіше зміщення проявилось в тому, як опитані тлумачать базове поняття «волонтерська діяльність». Якщо до старту експерименту 43 %

респондентів ототожнювали допомогу насамперед із підтримкою пенсіонерів і малозабезпечених, а ще 8 % – із доглядом за хворими, то вже наприкінці експерименту ці варіанти зникли з лідерів. Натомість 27 % назвали першочерговою підтримку військових і підрозділів ТРО, ще 21 % – допомогу внутрішньо переміщеним особам, а 19 % наголосили на взаємодопомозі всередині самої громади (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

**Порівняння відповідей респондентів, щодо розуміння поняття
«Волонтерська діяльність»**

Варіант	До експерименту %	По завершенні експерименту %
Допомога нужденним (пенсіонери, малозабезпечені)	43	-
Допомога хворим (поранені військові, жителі громади)	8	-
Добровільна справа/Безкорисна справа	24	33
Збір коштів(донати, пожертви)	3	6
Підтримка військових/ТРО	-	27
Допомога ВПО та постраждалим від війни	-	21
Справа на користь громади (місцева взаємодопомога)	-	19
Участь у евакуації, розподілі гуманітарної допомоги	-	11

Отже, волонтер перестав асоціюватися з «тихою» благодійністю й перетворився на стрижневу фігуру локальної безпеки. Таке семантичне переоформлення, зазвичай властиве довгим соціальним еволюціям, у Баштанці відбулося ударними темпами менш ніж за два роки фронтових загроз.

Ціннісна корекція одразу позначилася на часовій відданості. На початку дослідження більшість опитаних, відповідаючи на запитання «Скільки часу ви могли б витратити на волонтерство?», обережно трималися формули «спорадично, за потреби». Після циклу спільної роботи понад дві третини готові були виділяти волонтерству щонайменше декілька годин щотижня, а частка тих, хто погодився працювати десять і більше годин, зросла майже удвічі. Пояснення криється в ефекті структурованого досвіду: побачивши зрозумілі правила, люди перестають боятися «затягтися» у процес і легше приймають регулярний графік допомоги.

Парадоксально, та водночас логічно, низький фактичний досвід волонтерства не став перешкодою для високої декларативної готовності. На запитання «Чи займалися ви раніше волонтерством?» ствердно відповіли одиниці (рис. 2.3).

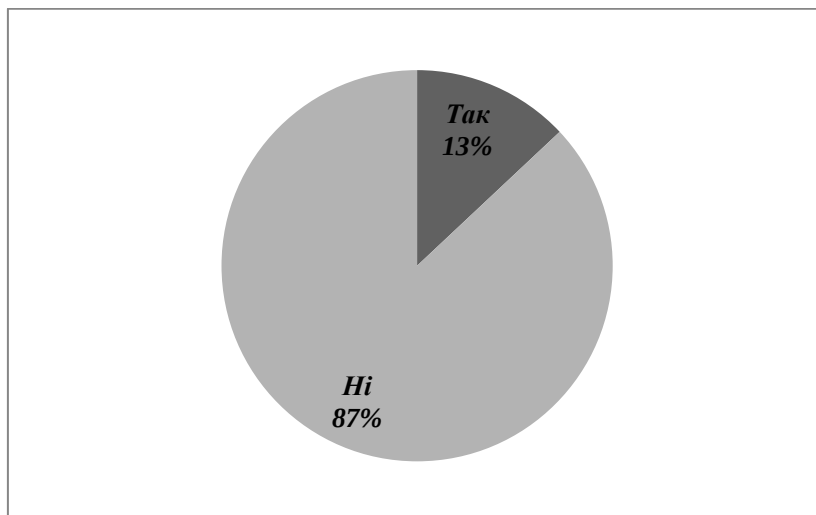

Рис. 2.3. Графічне зображення відповіді респондентів, щодо питання «Чи займалися ви раніше волонтерством?»

По завершенні експерименту відповіді респондентів змінилися. Більша кількість опитаних зосереджує свою увагу на організації дозвілля для дітей та участі у волонтерській діяльності. Стратегічний ракурс громади виразно перейшов від «комфортного благоустрою» до «гарантованого виживання», причому без повного ігнорування довкілля або культури: ці напрями просто тимчасово посунулися. [48, с. 52]

Таблиця 2.4

Відповіді респондентів, щодо питання «У вирішенні яких громадських проблем Ви готові взяти участь?»

Варіант	До експерименту %	По завершенні експерименту %
Озеленення міської громади/території	0	8
Облаштування зон відпочинку та укритій	19	12
Відновлення культурної спадщини	24	13
Організація культурно-патріотичних заходів	11	15
Організація дозвілля для дітей переселенців	24	20
Участь у діяльності волонтерських ініціатив (гуманітарна допомога, ТРО)	6	27
Проведення заходів підтримки військових та ветеранів	-	18
Не готові брати участь у жодній діяльності	0	0

Найбільше зросла готовність долучатися до волонтерських ініціатив та допомоги військовим. Зменшилась частка респондентів, які віддають

перевагу дозвіллю та естетичним проектам (озеленення, культурна спадщина). Зросла участь у патріотичних заходах, підтримці дітей та ВПО.

Коли ж учасників запитали, чи бачать вони волонтерський рух обов'язковим елементом життя громади, обидва зрізи показали одностайне «так» (рис. 2.5). Різниця полягає в аргументації. Під час першого опитування схвальна відповідь виглядала здебільшого декларативною: «волонтерство – це, звісно, добре». По завершенні проєкту респонденти вже підкріплювали «так» конкретними сюжетами: хтось відвозив буржуйки на передову, інші координували чергування в укриттях, а хтось навчав школярів плести маскувальні сітки. Тобто відбулася рубіжна заміна символічної підтримки на практичну компетентність.

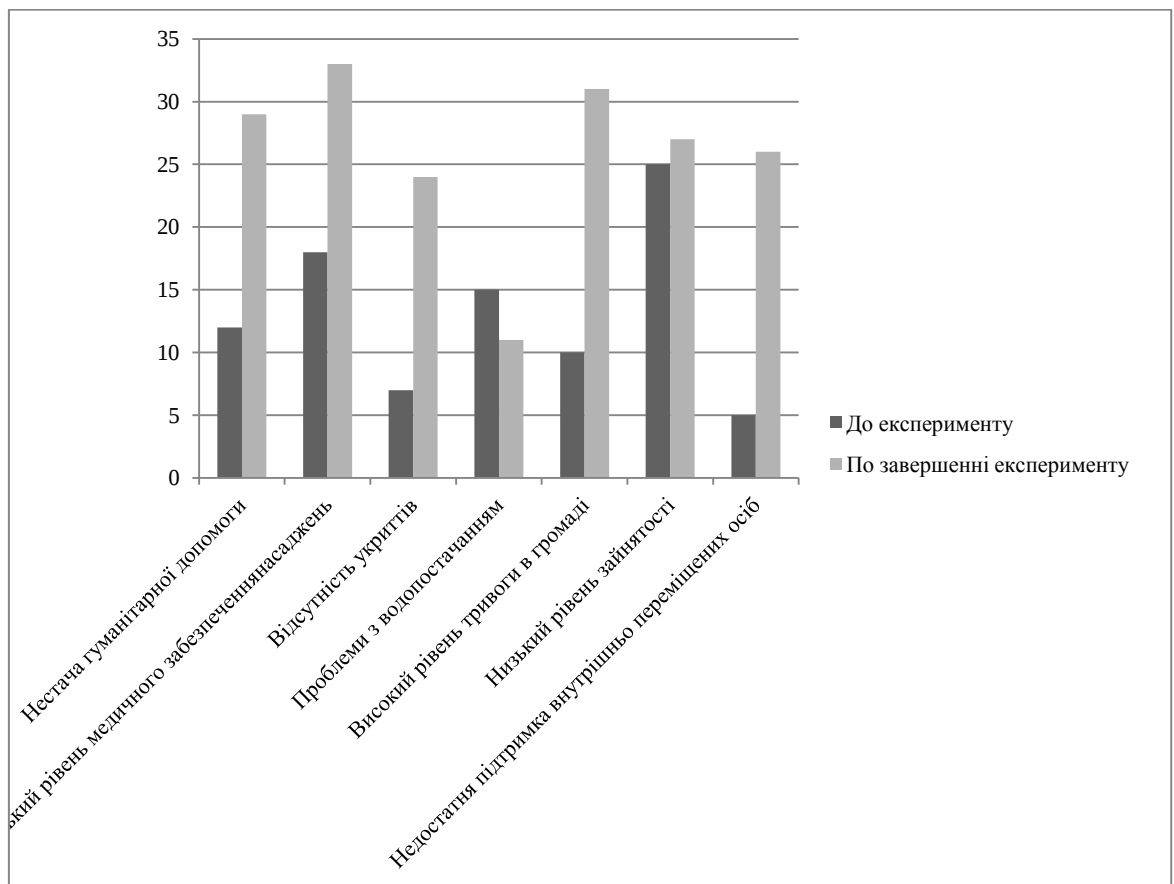

Рис. 2.6. Графічне зображення порівняння відповідей респондентів, щодо питання «Які соціальні проблеми існують у Вашій громаді?»

Отже, по завершенні експерименту спостерігається значне підвищення усвідомлення запропонованих проблем мешканцями та розуміння важливості їх вирішення завдяки волонтерству.

Тож по результатам дослідної роботи, ми пропонуємо створити локальні волонтерські осередки у різних мікрогромадах. Їх функціонування повинно координуватись єдиним центром при міській раді, який виконуватиме роль інформаційного хабу, забезпечуватиме координацію дій та взаємодію з партнерами. Така система дозволить ефективніше організовувати роботу, особливо у кризових ситуаціях.

Для підтримки мотивації волонтерів важливо впровадити систему морального заохочення. Вручення грамот, подяк, сертифікатів, публічне визнання досягнень волонтерів у соціальних мережах та на загальногромадських заходах сприятиме підвищенню мотивації. Особливої уваги заслуговує молодь – для них можна передбачити зарахування волонтерської діяльності як елементу позашкільної активності.

Зміна проблемного поля автоматично підсвітила й нові бар'єри: якщо раніше на першому місці стояла відсутність фінансування, то тепер мешканці почали скаржитися на дефіцит лідерів, координації та знань. Цей зсув є принциповим: гроші лишаються важливими, проте для старту ініціативи критичнішою виглядає компетентна організація.

Коли ж мешканців громади попросили назвати чинники успішного подолання локальних проблем, 60 % наголосили на активній участі жителів в волонтерській діяльності; 48 % – наполягали на ефективній взаємодії з місцевою владою; 36 % – на партнерстві з благодійними фондами й бізнесом; 25 % підкреслили важливість швидкої комунікації; а 18 % акцентували на підтримці молоді

Таким чином, рецептура вирішення кризових ситуацій в очах громади вибудовується як багатокомпонентний “коктейль”, де кожен інгредієнт підсилює інший, і волонтер є каталізатором цієї суміші.

Можливо, найсильнішою ілюстрацією зростання громадянської зрілості стало одноголосне “так” на запитання, чи є волонтерський рух обов’язковою частиною життя громади: стовідсоткова згода до та після експерименту.

Але важливе не саме “так”, а його якісне наповнення: якщо раніше схвалення було радше декларативним, то тепер за ним стоїть нова структура мотивації, умінь і відпрацьованих алгоритмів дій.

Сумарно динаміка виглядає так: освітня програма, запущена у відповідь на воєнні обставини, не просто додала знань – вона переписала локальний соціальний контракт. Індивід, що раніше розглядав допомогу як разову милостиню, тепер позиціонує себе як постійний агент змін; громада, яка чекала “згори”, переключилася на горизонтальні зв’язки; а влада, прибравши менторський тон, стала партнером у пошуку ресурсів і каналів комунікації. Власне, це і є головний емпіричний результат: зміна ролей з пасивно-споживацьких на проактивні.

Особливу увагу слід приділити залученню молоді. Ми рекомендуємо проводити тематичні заходи у школах та закладах вищої освіти, створювати волонтерські клуби, організовувати конкурси, табори, форуми. Це допоможе не лише підвищити рівень громадянської активності серед молоді, а й сформувати в них почуття відповідальності за майбутнє своєї громади.

Упровадження запропонованих заходів, на нашу думку, сприятиме розширенню масштабів волонтерської активності в Баштанській громаді, зміцненню внутрішньої згуртованості, розвитку місцевих ініціатив та побудові стійкої системи взаємодії між громадянами, владою та партнерами.

Підсумовуючи, ми дійшли наступних висновків:

По-перше, короткострокове тренінгове втручання, поєднане з практичними кейсами, здатне істотно підвищити готовність до волонтерства навіть у стресогенному середовищі. По-друге, орієнтація на актуальні безпекові та гуманітарні запити робить добровольчий рух релевантним, а отже – масовим. По-третє, критично важливими залишаються координація та

лідерство: без них фінанси і добрі наміри “розсмоктуються” у хаотичних зусиллях. І, нарешті, найціннішим ресурсом виявилася не благодійна допомога як така, а здатність громади швидко переучуватися, об’єднуватися і самостійно творити рішення, залишаючи за собою право на помилку та наступне удосконалення. У цьому й полягає справжня сила волонтерського руху: він не лише доставляє речі й послуги, а конструює нову громадянську реальність, у якій кожен мешканець, хай навіть ненавчений спершу, може стати рушієм колективної стійкості.

Запровадження наведених рекомендацій, на нашу думку, дозволить не лише розширити масштаби волонтерської діяльності у Баштанській громаді, а й зміцнити соціальну згуртованість, активізувати громадське життя та сформувати ефективну модель взаємодії між усіма суб’єктами соціальної роботи.

Отже, можна зазначити, що жителі міської громади виявляють значно вищу здатність до визначення проблем громади та пошуку їх вирішення завдяки волонтерству. Мешканці громади з більшою відповідальністю стали ставитись до волонтерської діяльності як способу вирішення місцевих проблем.

Висновки до другого

У другому розділі бакалаврської роботи здійснено практичний аналіз та технології активізації громади до волонтерської діяльності в умовах військового стану. Вивчено ефективність підходу, що базується на оцінці громадою власних потреб, як ключової технології залучення мешканців до волонтерського руху. Розкрито покроковий алгоритм цієї технології, що охоплює сім взаємопов’язаних фаз, кожна з яких спрямована на виявлення актуальних проблем громади, мобілізацію ресурсів та формування спільної відповідальності за їх вирішення.

Розроблено та апробовано алгоритми організації волонтерської діяльності, в яких чітко визначено мету, завдання та методи реалізації на

кожному з етапів. Особливу увагу приділено міжінституційній взаємодії – співпраці соціальних інституцій, закладів освіти, місцевої влади, громадських об'єднань, підприємців та ЗМІ – як запоруці ефективної організації волонтерських ініціатив.

Аналіз експериментальних даних засвідчив позитивну динаміку: зросла поінформованість мешканців щодо волонтерства, підвищилася мотивація до участі, посилилось усвідомлення важливості добровільної участі у вирішенні проблем громади. Практичним результатом впровадження технології стало створення волонтерського штабу на базі місцевої школи, до діяльності якого залучено учнів, їхніх батьків і жителів села. Волонтери реалізують ініціативи з благоустрою територій, допомоги самотнім та маломобільним мешканцям.

Таким чином, застосування технології оцінки потреб громади довело свою ефективність у формуванні соціальної активності та розвитку волонтерської діяльності в умовах сільської громади під час військового стану.

Також запровадження наведених рекомендацій, на нашу думку, дозволить не лише розширити масштаби волонтерської діяльності у Баштанській громаді, а й зміцнити соціальну згуртованість, активізувати громадське життя та сформувати ефективну модель взаємодії між усіма суб'єктами соціальної роботи.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У процесі дослідження проблеми організації волонтерської діяльності в умовах воєнного стану в Баштанській міській територіальній громаді було досягнуто поставленої мети – проаналізовано специфіку функціонування волонтерських ініціатив у кризових умовах та сформульовано практичні рекомендації щодо їх вдосконалення.

У теоретичній частині роботи обґрунтовано важливість волонтерства як елементу соціальної роботи в громаді, проаналізовано його зміст, напрями, принципи та правові засади. Підкреслено, що волонтерська діяльність в умовах війни набуває особливої актуальності та виступає ключовим ресурсом підтримки вразливих груп населення, розвитку громадської солідарності та забезпечення життєздатності громади.

Практичне дослідження, проведене в Баштанській МТГ, дало змогу ідентифікувати ключові бар'єри на шляху до активного волонтерства (низька обізнаність, обмежені ресурси, недовіра, слабка координація), а також виявити внутрішній потенціал громади до самоорганізації. На основі отриманих даних розроблено конкретні рекомендації, які можуть бути імплементовані місцевими органами влади, громадськими організаціями та ініціативними групами для вдосконалення волонтерської роботи.

У роботі також доведено, що ефективна волонтерська діяльність у громаді можлива за умови поєднання інституційної підтримки, громадянської активності та міжсекторної взаємодії.

Дослідження підтвердило, що волонтерська діяльність є потужним інструментом мобілізації соціального ресурсу, особливо в умовах нестабільності, кризових викликів та воєнного стану. Вона здатна забезпечити не лише практичну допомогу нужденним, а й відіграє важливу роль у згуртуванні громади, розвитку громадянської відповідальності, формуванні довіри між мешканцями та владою.

Результати дослідження можуть бути використані в діяльності соціальних служб, волонтерських центрів, органів місцевого самоврядування, а також у процесі підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи.

ДОДАТОК А**Анкета волонтера в умовах воєнного стану (Баштанська міська громада)**

Анкета є анонімною. Усі відповіді використовуються виключно для наукового дослідження.

1. Скільки вам років?

☐ 15–18

☐ 19–25

☐ 26–35

☐ 36–50

☐ 51 і більше

2. Що для Вас означає волонтерська діяльність у період війни?

(Опишіть коротко власне розуміння)

3. Скільки часу Ви готові приділяти волонтерській роботі в умовах воєнного стану?

☐ Декілька годин на тиждень

☐ Декілька днів на тиждень

☐ Готовий(-а) долучатися за потреби

☐ Наразі не маю змоги

4. Чи брали Ви участь у волонтерській діяльності після 24 лютого 2022 року?

Якщо так, то у чому саме?

5. Які найбільш критичні проблеми Ви бачите у Вашій громаді в умовах війни? (оберіть до 5 варіантів)

☐ Нестача гуманітарної допомоги

☐ Відсутність укриттів/сховищ

- ☐ Проблеми з медичним забезпеченням
- ☐ Пошкоджена інфраструктура
- ☐ Низька психологічна підтримка населення
- ☐ Високий рівень тривожності/паніки
- ☐ Недостатня підтримка внутрішньо переміщених осіб
- ☐ Свій варіант: _____

6. Що, на Вашу думку, заважає вирішенню цих проблем, а що може сприяти?

Заважає:

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____

Сприяє:

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____

7. Які організації та установи громади, на Вашу думку, слід залучити до волонтерської діяльності під час війни? (оберіть до 5 варіантів)

- ☐ Школа
- ☐ Медичні установи
- ☐ Центр соціальних служб
- ☐ Міська рада / старостати
- ☐ Громадські організації
- ☐ Волонтерські штаби
- ☐ Церква / релігійні громади
- ☐ Підприємці / фермерські господарства

- ☐ Молодіжні організації
- ☐ Засоби масової інформації
- ☐ Свій варіант: _____

8. Чи хотіли б Ви долучитися до волонтерської діяльності в умовах воєнного часу?

- ☐ Так
- ☐ Ні
- ☐ Не знаю

(Якщо так, то в якому напрямі?)

9. У яких напрямках волонтерства Ви готові брати участь? (оберіть до 5 варіантів)

- ☐ Допомога військовим (збір, пакування, транспортування)
- ☐ Допомога ВПО (їжа, речі, супровід)
- ☐ Інформаційна підтримка / координація
- ☐ Плетіння сіток, виготовлення свічок, сухпаїв
- ☐ Психологічна підтримка / організація дозвілля
- ☐ Допомога постраждалим сім'ям
- ☐ Організація гуманітарних штабів
- ☐ Освітні ініціативи для дітей
- ☐ Не готовий(-а) брати участь
- ☐ Свій варіант: _____

10. Чи вважаєте Ви волонтерську діяльність важливою складовою життя громади в умовах війни? Чому?

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексєєнко Т. Ф. Технології соціально-педагогічної роботи в територіальній громаді / Т. Ф. Алексєєнко. // Соціальна педагогіка: теорія і практика. – 2004. – С. 19–23..
2. Батанов О.В. Територіальна громада – основа місцевого самоврядування в Україні : Монографія. – К. : 2001. – 260 с.
3. Безпалько О. В. Організація соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю у територіальній громаді: теоретико-методичні основи: Монографія. – К. : 2006. – 408 с.
4. Безпалько О. В. Соціальна робота в громаді : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закладів] / О. В. Безпалько. – К: ЦНЛ, 2005. – 176 с.
5. Безпалько О.В. Соціальна робота в громаді: навч. посіб. — К. : Центр учбової літератури, 2012. — 272 с.
6. Бондаренко З. П. Організація волонтерської роботи майбутніх соціальних педагогів в умовах вищого навчального закладу : дис. ...канд. пед. наук : 13.00.05 / Зоя Петрівна Бондаренко. — К., 2008. — 247 с.
7. Бондаренко З. П. Організація волонтерської роботи майбутніх соціальних педагогів в умовах вищого навчального закладу : дис. канд. пед. наук : 13.00.05 / Бондаренко Зоя Петрівна – К., 2008. – 247 с.
8. Вайнола Р.Х. Технологізація соціально-педагогічної роботи: теорія та практика. Навчальний посібник/ За ред проф. С.О. Сисоєвої – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2008. – 188 с.
9. Гейда О. В. Види територіальних громад в Україні та особливості їх правового статусу: загальна характеристика / О. В. Гейда. // Європейські перспективи. – 2012.
10. Гнатюк Н. Корпус Волонтерів для сільських громад стартує на Хмельниччині [Електронний ресурс] / Н. Гнатюк // Ресурсний центр Гурт. – 2009. – Режим доступу до ресурсу: <https://gurt.org.ua/news/events/2392/>.
11. Гомонюк О. М. Формування професійно-педагогічної культури майбутніх соціальних педагогів через організацію волонтерської діяльності /

О. М. Гомонюк. – Режим доступу до ресурсу: <http://uchebniks.net/book/224-socialna-pedagogika-mala-enciklopediya-slovník-zvyeryeva-id/14-mm.html>

12. Громада як осередок соціальної роботи з дітьми та сім'ями: Методичні матеріали для тренера / О. В.Безпалько, Т. П. Авельцева, О. М. Петрик, О. М. Притиск. – Київ: Науковий світ, 2006. – 69 с.

13. Гусак П. М. Відповідальне ставлення до здоров'я: теорія та технології: Монографія / П. М. Гусак, Н. В. Зимівець, В. С. Петрович. – Луцьк: ВАТ „Волинська обласна друкарня”, 2009. – 219 с.

14. Заверико Н. В. » [Електронний ресурс] / Н. В. Заверико, Н. В. Зимівець – Режим доступу до ресурсу: <http://uchebniks.net/book/224-socialna-pedagogika-mala-enciklopediya-slovník-zvyeryeva-id/14-mm.html>

15. Закон України «Про соціальні послуги» від 17.01.2019 № 2671-VIII // Відомості Верховної Ради України. — 2019. — № 20. — Ст. 79.

16. Закон України "Про волонтерську діяльність" від 19.04.2011 № 3236-VI [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3236-17>.

17. Закон України "Про місцеве самоврядування в Україні" ід 21.05.1997 № 280/97-ВР [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>.

Зверева І. Д. Соціально-педагогічна робота з дітьми та молоддю в Україні: теорія і практика. Монографія. – К.: Правда Ярославичів, 1998. – 393 с.

18. Зимівець Н. В. Соціально-педагогічні технології формування відповідального ставлення до здоров'я в учнівської молоді : дис. канд. пед. наук : 13.00.05 / Зимівець Н. В. – Київ, 2008. – 249 с.

19. Зимівець Н. Освітній тренінг як інтерактивна технологія діяльності корекційного педагога / Н. Зимівець. // Імідж сучасного педагога. – 2014. – №4. – С. 26–30.

20. Калениченко Р.А., кандидат психологічних наук, професор кафедри соціології та соціального управління Волонтерство в соціальній роботі: Навч. посіб. — К.: КиМУ, 2008. — 86 с.

21. Капська А. Й. Соціальна робота: деякі аспекти роботи з дітьми та молоддю / А. Й. Капська. – К.: УДЦССМ, 2001. – 220 с.
22. Корпус Миру США може допомогти Ольшанській громаді [Електронний ресурс] // Влада громадам. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://vladagromadam.info/info/korpus-miru-ssha-mozhe-dopomogti-olshanskij-gromadi>.
23. Кузіна І. Г. Теорія соціальної роботи [Електронний ресурс] / І. Г. Кузіна. – 2006. – Режим доступу до ресурсу: <http://ibib.ltd.ua/subyeckt-obyekt-kak-komponentyi-praktiki.html>.
24. Кузьменко О. А. Соціальне становлення особистості в умовах відкритої соціально-педагогічної системи : дис. канд. пед. наук : 13.00.01 / Кузьменко Олександр Анатолійович – К., 1998. – 184 с.
25. Лях Т. Л. Соціально-педагогічна діяльність студентських волонтерських груп : дис. канд. пед. наук : 13.00.05 / Лях Т. Л. – Луганськ, 2009. – 301 с.
26. Лях Т. Л. Менеджмент волонтерських груп від А до Я: навч.-метод. посібник / За ред. Т. Л. Лях ; авт.-кол.: З. П. Бондаренко, Т. В. Журавель, Т. Л. Лях та ін. – К.: ТОВ "ВПК "ОБНОВА", 2014. – 288 с.
27. Лях Т. Л. Методика організації волонтерських груп : навч. посіб. / Т. Л. Лях. — К. : Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2010. — 160 с.
28. Олифиренко Л. Я. Муниципальная система социально-педагогической поддержки детства: теория и практика : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. пед. наук : спец. 13.00.01 / Олифиренко Л. Я. – М., 1999. – 45 с.
29. Організація партнерства у місцевих громадах: Метод. рек. для працівників соціальної сфери / [Т. П. Басюк, О. В. Безпалько, І. В. Братусь та ін.]. – Київ: Наук. світ, 2006. – 43 с.
30. Пейн М. Община как основа социальной политики и социальной идеи / М. Пейн. // Взаимосвязь социальной работы и социальной политики. – 1997. – С. 44–62.

31. Петренко Т. В. Методичні засади підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи в громаді [Електронний ресурс] / Т. В. Петренко – Режим доступу до ресурсу: er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/13217/1/Петренко%20стаття%20квітень.docx.
32. Петренко Т. В. соціальна робота в громадах: Методичні рекомендації до самостійної роботи студентів / Т. В. Петренко. – Київ: НАУ, 2013. – 52 с.
33. Підтримуємо локальну філантропію [Електронний ресурс] // ІСАР "Єднання". – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://ednannia.ua/our-programs-and-activities/pidtrymuemo-lokalnu-filantropiiu>.
34. Поліщук Ю. Й. Соціально-педагогічна діяльність сучасних громадських молодіжних об'єднань в Україні : дис. доктора пед. наук : 13.00.05 / Поліщук Юрій Йосипович. – Луганськ, 2006.– 499 с.
35. Романова Н. Ф. Методичні рекомендації щодо створення та розвитку студентських соціальних служб / Романова Н. Ф. – К. : ДСССДМ, 2005. – 116 с.
36. Семигіна Т. В. Підготовка соціальних працівників до роботи в громаді [Електронний ресурс] / Т. В. Семигіна – Режим доступу до ресурсу: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/8662/Semygina_Pidgotovka_socialnykh_pracivnykiv.pdf?sequence=1
37. Семигіна Т. В. Словник із соціальної політики / Тетяна Володимирівна Семигіна. – К.: Вид-чий дім "Києво-Могилянська академія", 2005. – 253 с.
38. Семигіна Т. О. Робота в громаді: практика й політика / Семигіна Т. О. – К. : Видавничий дім «КМ Академія», 2004. – 180 с.
39. Семігіна Т. В. Робота в громаді: практика і політика / Тетяна Володимирівна Семигіна. – К.: Видавничий дім «КМ Академія», 2004. – 288 с
40. Сидоров В. Н. Профессиональная деятельность социального работника: ролевой подход / В. Н. Сидоров. – Винница, 2006. – 404 с.

41. Слозанська Г. І. Соціальна робота в територіальній громаді: теорії, моделі та методи: монографія; за наук. ред. д-ра пед.наук, проф. В.А.Поліщук. Тернопіль: Осадца Ю.В., 2018. 382 с.
42. Зверєва І. Д. Соціальна педагогіка: теорія і технології : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 328 с.
43. Нагорна Л. П. Соціологія : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2013. 384 с.
44. Слозанська Г. І. Етичні аспекти роботи соціального працівника в територіальній громаді. Соціальна робота з різними категоріями населення у територіальній громаді: українські реалії та міжнародний [досвід](#): колективна монографія. Тернопіль: Осадца Ю.В., 2018. 221 с.
45. Слозанська Г. І., Горішна Н. М. Діяльність фахівця із соціальної роботи з надання соціальних послуг населенню у територіальній громаді. Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». К.: Університет «Україна», 2016. № 12. С. 113-119.
46. Слозанська Г. І. Організація громади як метод соціальної роботи в громаді. Вісник Черкаського університету. Сер.: Педагогічні науки. Черкаси, 2016. № 16. С. 130-136.
47. Слозанська Г. І. Забезпечення доступу до соціальних послуг в умовах об'єднаних територіальних громад. Scientific Papers: Social Work and Education. CSI&D, 2016. Vol. 2 (2). P. 92-102.
48. Слозанська Г. І. Упровадження посади фахівця із надання соціальних послуг населенню в умовах об'єднаної територіальної громади: труднощі, що виникають. Вісник Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка. Старобільськ, 2017. № 1 (306). Ч.1. С. 264-276.
49. Сметанюк Т. І. Волонтерська активність громади / Т. І. Сметанюк. – 2015. – С. 186–194.
50. Соціальна педагогіка : навч. посіб. / [О. В. Безпалько, І. Д. Зверєва, Т. Г. Веретенко та ін.]. – К.: Академвидав, 2013. – 312 с.

51. Соціальний проект “Школа Волонтерів” [Електронний ресурс] // Громадський простір. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.prostir.ua/event/sotsialnyj-proekt-shkola-volonteriv-drohobych/>.
52. Тарасенко Т. Волонтерська діяльність як пріоритет державної молодіжної політики в Україні / Т. Тарасенко. – 2016. – С. 121–129.
53. Технології активізації громади : метод. посіб. / [автори-упоряд. : О. В. Безпалько, Т. П. Авельцева, Н. І. Мацевко; за заг. ред. О. В. Безпалько]. – К. : Наук. світ, 2006. – 95 с.
54. Технології соціальної роботи: Навчальний посібник з грифом МОН України. / О.А.Агарков, Д. Ю. Арабаджієв, Т. В. Єрохіна, В.В. Кузьмін, І.В. Мещан, В. М. Попович. – Запоріжжя: вид. комплекс АТ «Мотор-Січ», 2015. – 487 с.
55. Толстоухова С. В. Організаційно-педагогічні основи функціонування системи соціальних служб для молоді : дис. канд. пед. наук : 13.00.01 / Толстоухова Світлана Валентинівна – К., 2012. – 287 с.
56. Школа волонтерів [Електронний ресурс] // Всеукраїнський громадський центр «Волонтер». – 2017. – Режим доступу до ресурсу: http://www.volunteer.kiev.ua/pages/13-shkola_volonterv.
57. Кравченко С. В. Волонтерство в культурному вимірі: традиції і новації / С. В. Кравченко // Український соціум. – 2018. – № 3 (66). – С. 24–30.
58. Сучасний простір та доступність державних сервісів: У Баштанській громаді відкрито модульний ЦНАП [Електронний ресурс] // Vitalii Kim – офіційна сторінка. – 2024. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/VitaliiKimODA/posts/1066802442140403/>
59. <https://euneighbourseast.eu/uk/news/latest-news/yes-pidtrymuyenovyj-cznapi-u-postrazhdalij-vid-vijny-bashtanczi/>
60. Сургова С.Ю.//Професійна діяльність соціального працівника в громаді за умов військового стану // Ольвійський форум – 2024 : стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі : XIV міжнар. наук.-практ. конф. черв. 2024 р., м. Миколаїв : програма і

тези / Чорном. нац. ун-т ім. Петра Могили. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ
ім. Петра Могили, 2024

